

The European Agricultural Fund for Rural Development:
Europe investing in rural areas

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO

STRATEŠKI NAČRT SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE 2023–2027

SPECIFIČNI CILJ 7: Privabljanje mladih kmetov in spodbujanje razvoja podjetij na podeželju

ANALIZA STANJA

ANALIZA SWOT

Ljubljana, november 2021

Ta dokument predstavlja osnutek analize stanja in analize SWOT za Strateški načrt SKP 2021–2027. Gre za delovni dokument, ki je podlaga za razpravo in nadaljnje delo pri pripravi Strateškega načrta SKP 2021–2027. Vsebine, predstavljene v tem delovnem dokumentu, se lahko spremenijo in med nadaljnjo razpravo ustrezno prilagodijo.

Vsebina

1. ZNAČILNOSTI KMETIJSKEGA SEKTORJA GLEDE NA STAROSTNO STRUKTURO	3
2. DOSTOP DO ZEMLJIŠČ	10
2.1 Mladi kmetje in kmetijska zemljišča	10
2.2 Pravila prenosa kmetijskega gospodarstva in kmetijskih zemljišč	12
Vir: Vir: Statistični pregled, https://www.zpiz.si/cms/content2019/1statistini-podatki	13
2.3 Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov	13
2.4 Viri kmetijskih zemljišč za nove pristopnike v kmetijstvo	15
2.5 Prenova obdavčitve nepremičnin	16
3. DOSTOP DO ZNANJA IN SVETOVANJA	17
3.1 Možnosti za pridobitev formalne izobrazbe s področja kmetijstva	20
3.2 Dostop do svetovanj	22
4. DOSTOP DO KAPITALA	24
4.1 Vloga Regionalnega razvojnega sklada pri financiranju projektov v kmetijstvu in gozdarstvu	26
4.1.1 Rezultati obdelave vlog	27
4.1.2 Uspešnost vračila sredstev	30
4.2 Dostopnost DRUGIH ZUNANJIH VIROV FINANCIRANJA	31
5. SPECIFIČNI PROBLEMI MLADIH KMETOV	32
5.1 Kmetovanje v območjih z omejenimi dejavniki za kmetovanje (OMD)	32
5.2 Nesreče pri delu	33
5.3 Dostop do interneta	34
5.4 Medgeneracijska trenja	35
6. DOSEDANJE IZKUŠNJE	36
6.1 Izvajanje PRP 2007-2013 in PRP 2014-2020	36
6.2 Novi pristopniki v kmetijstvo	40
6.3 MEHANIZMI ZA SPODBUJANJE MLADINE K VKLJUČEVANJU V DRUŽBO	40
6.4 VPLIV KMEČKE MLADINE NA ODLOČANJE V KMETIJSTVU	41
7. SWOT ANALIZA	43
8. VIRI IN LITERATURA	46
9. Kazalo tabel in slik	48

Seznam uporabljenih kratic:

KMG – kmetijsko gospodarstvo

RKG – register kmetijskih gospodarstev

PDM – polna delovna moč

FADN – Farma Accountancy and Data Network (Mreža za zbiranje računovodskih podatkov o dohodkih in poslovanju kmetijskih gospodarstev v EU)

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

KZU – kmetijska zemljišča v upravljanju

SO - standardni output (ekonomska velikost kmetijskih gospodarstev)

SKZG – Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov

ZKZ – Zakon o kmetijskih zemljiščih

NEWBIE - New Entrant netWork: Business models for Innovation, entrepreneurship and resilience in European agriculture (Mreža novih pristopnikov)

NUSZ – nadomestilo za uporabo stavbnega zemljišča

MF- Ministrstvo za finance

MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

MIZŠ – Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

JSKS – Javna služba kmetijskega svetovanja

PRP – program razvoja podeželja

DBS – Deželna banka Slovenije

RRS – Slovenski regionalni razvojni sklad

EC – European Commission (Evropska komisija)

EIB – European Investment Bank (Evropska investicijska banka)

KMG-MID – identifikacijska številka kmetijskega gospodarstva

SDO – Skrbniško dolžniški odbor

OMD – območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost

GO – gorsko območje

IKT – informacijsko - komunikacijska tehnologija

KGZS – Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

M01.1 – podukrep 1.1 : Podpora za dejavnosti poklicnega usposabljanja in pridobivanja spretnosti

M04.1 – podukrep 4.1: Posodabljanje kmetijskih gospodarstev

M06.1 – podukrep 6.1: Pomoč za zagon dejavnosti za mlade kmete

NPM – Nacionalni program za mladino

ZSPM – Zveza slovenske podeželske mladine

CEJA – European Council of Young Framers (Evropski komite mladih kmetov)

MSS – Mladinski svet Slovenije

Tabela 1: Uporabljeni kazalniki stanja v okviru specifičnega cilja 7

Področje	Oznaka kazalnika PMEF	Kazalnik PMEF
Kmetije in kmetje	C.12	Kmetijska gospodarstva (kmetije)
	C.14	Starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev
	C. 15	Kmetijska izobrazba nosilcev kmetijskih gospodarstev
	C.16	Novi kmetje

1. ZNAČILNOSTI KMETIJSKEGA SEKTORJA GLEDE NA STAROSTNO STRUKTURO

Največji delež slovenskega ozemlja zavzemajo podeželske občine s padajočim številom prebivalstva. Gre za občine, katerih gostota poseljenosti se je v zadnjih desetih letih zmanjšala za 5 % zaradi izseljevanja prebivalcev in negativnega naravnega prirasta. To so občine s šibko gospodarsko strukturo, najnižjo dodano vrednostjo ter izredno šibko naložbeno dinamiko (UL, FGG, 2019).

Razvito kmetijstvo, zagotavljanje hrane na trgu s kratkimi dobavnimi potmi, obdelane površine in poseljeno podeželje so strateškega pomena za vsako državo. Zato moramo tudi v prihodnje zagotoviti trajnost primarnih proizvajalcev hrane, ki jim je potrebno zagotoviti ustrezne prihodke za normalno preživetje in ohranitev dejavnosti. Če ta ne bo ekonomsko zanimiva, se bo izseljevanje s podeželja nadaljevalo z nezmanjšano hitrostjo, sorazmerno pa se bo zmanjševal obseg pridelave hrane. Zato je potrebno tudi v prihodnje podpreti novo generacijo mladih kmetov, kar je tudi navedeno specifičnem cilju "A. 8 Spodbujanje generacijske prenove" navaja Resolucija o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021« .

V resoluciji je navedena ugotovitev, da imajo zlasti mladi prevzemniki kmetij, nove poslovne ideje, inovativne pristope za doseganje dodane vrednosti k osnovni kmetijski pridelavi in prireji, ki se praviloma začnejo z dopolnilno dejavnostjo in ko presežejo določene okvire, nadaljujejo v drugih pravno organizacijskih oblikah (ReNPURSK, 2020).

V le 5,6 % evropskih kmetij so nosilci mladi kmetje stari do 35 let, medtem, ko je več kot 31 % vseh kmetov starejših od 65 let. V EU je na vsakega kmeta – nosilca kmetijskega gospodarstva (upoštevane so le fizične osebe) mlajšega od 35 let 5,6 nosilcev, ki so starejši od 65 let. Povprečna starost nosilca kmetijskega gospodarstva se je v EU od leta 1982 do 2012 zvišala s 50,5 na 58,3 let. Tudi pri tržno usmerjenih kmetijskih gospodarstvih, ki vodijo FADN, se je povprečna starost kmetov med letoma 2004 in 2013 dvignila za dve leti, v letu 2013 je bila namreč 51,4. V Sloveniji je razmerje kmetov mlajših od 35 let v primerjavi s kmeti starimi nad 65 let 0,15, kar nas uvršča v spodnjo polovico med državami članicami EU, skupaj s Hrvaško (0,13) in Italijo (0,11), medtem, ko ima Avstrija to razmerje 1,26, kar pomeni, da je visoko nad povprečjem EU, ki je 0,18 (EU Agricultural and farm Economics Briefs, No 15/Oct 2017).

V letu 2016 je bil v EU–28 delež gospodarjev, mlajših od 55 let, 42-odsoten, pri čemer ni večjih razlik med starimi in novimi državami članicami EU. V Sloveniji je 43 % gospodarjev mlajših od 55 let, kar je nekoliko nad povprečjem EU–28. Med posameznimi državami je imela v letu 2016 najugodnejšo starostno strukturo Avstrija, kjer je bilo več kot 70% gospodarjev mlajših od 55 let, najslabšo pa sta imela Portugalska in Ciper, kjer je mlajših od 55 manj kot četrtina gospodarjev (24 %). Največji delež gospodarjev mlajših od 35 let je v Avstriji (12 %) in na Slovaškem (11%), do 2016 se je v Sloveniji povprečna starost upravljalcev kmetij zvišala za eno leto, na 57 let (SURs).

Starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev v Sloveniji je neugodna, saj je bilo leta 2016 le 16,8 % nosilcev mlajših od 44 let, hkrati pa je bilo 57,3 % nosilcev starejših od 55 let. Delež nosilcev kmetijskih gospodarstev starih pod 35 let se je v obdobju med letoma 2010 in 2016 povečal za 0,3 %, hkrati pa se je delež nosilcev starih med 35 in 44 let zmanjšal za skoraj 2 %, za 2,5 % se je v teh 6 letih povečal delež nosilcev starih med 55 in 64 let (Tabela 2).

Tabela 2: Delež nosilcev kmetijskih gospodarstev po starostnih razredih, Slovenija, 2016

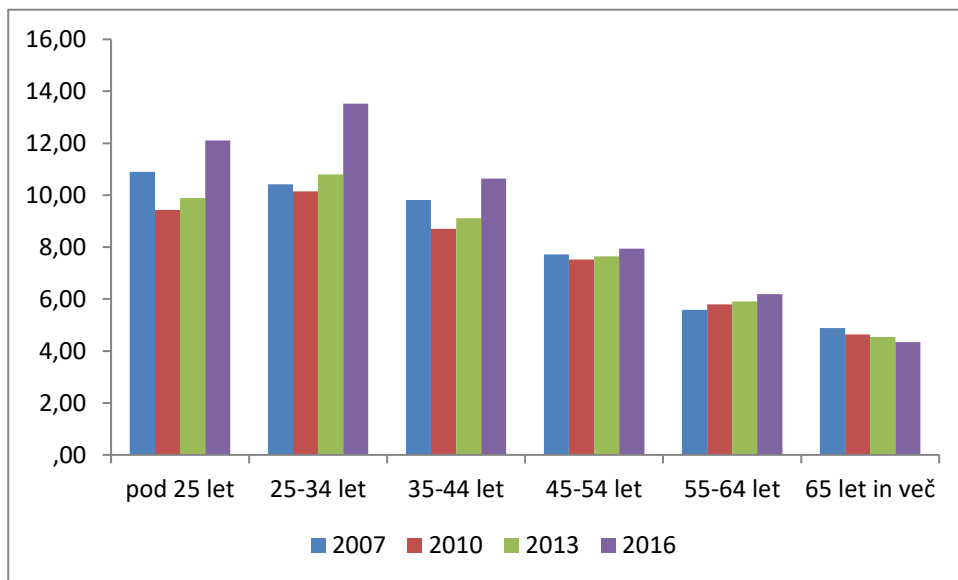
starost nosilca kmetijskega gospodarstva / v letih	leto 2010		leto 2016	
	število	delež (%)	število	delež (%)
pod 35	3.230	4,3	3.230	4,6
35 - 44	10.440	14,0	8.510	12,2
45 - 54	18.710	25,1	18.080	25,9
55-64	19.560	26,2	20.140	28,8

nad 64	22.700	30,4	19.930	28,5
skupaj	74.640	100,0	69.890	100

Vir: STATISTICAL FACTSHEET SLOVENIA, [HTTPS://EC.EUROPA.EU/INFO/SITES/INFO/FILES/FOOD-FARMING-FISHERIES/FARMING/DOCUMENTS/AGRI-STATISTICAL-FACTSHEET-SL_EN.PDF](https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-sl_en.pdf)

Starejši nosilci kmetijskih gospodarstev imajo v povprečju manjše kmetije v primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami, mlajši gospodarji pa imajo večje kmetije, tako po obsegu KZU kot po standardnem prihodku.

Slika 1: Povprečna velikost kmetije po obsegu KZU (ha) po starostnih skupinah, Slovenija, 2016

Vir: CAP specific objectives.....explained, Brief No.7; dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cap-briefs-7-structural-change_en.pdf

Od leta 2007 do 2016 se je najbolj povečala povprečna velikost kmetije po obsegu KZU (ha) v starostni skupini nosilcev od 25 do 34 let, sledi starostna skupina pod 25 let in starostna skupina od 35 do 44 let (Slika 1) (CAP specific objectives.....explained, Brief No.7).

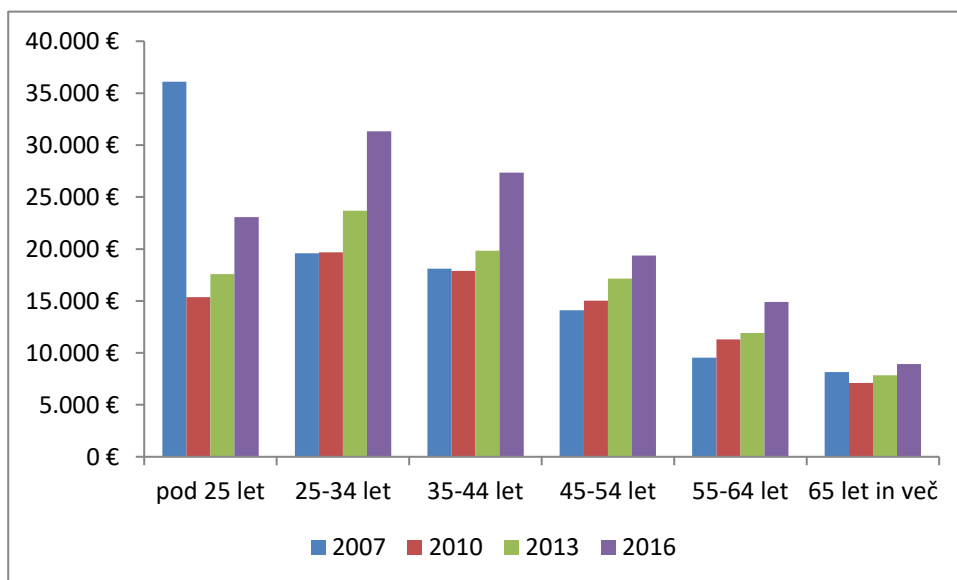
Starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev pomembno vpliva na produktivnost dela v kmetijstvu. Povprečna ekonomska velikost kmetij (v SO - v EUR) je v Sloveniji najvišja v starostni skupini nosilcev - gospodarjev od 25 do 34 let (dobrih 31.000 EUR), najnižja pa v starostni skupini nad 65 let. V starostnih skupinah gospodarjev nad 44 let se povprečna ekonomska velikost kmetij strmo spušča. Med leti 2007 in 2016 je ekonomska velikost kmetij naraščala v vseh starostnih razredih, vendar je naraščala hitreje v starostnih razredih pod 35 let, najpočasneje pa v starostnem razredu nad 65 let (Tabela 3, Slika 2) (Analytical factsheet for Slovenia, version September 2019).

Tabela 3: Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev v SO v EUR po starostnih skupinah, Slovenija, 2016

Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev (SO) po starostnih skupinah	2005	2007	2010	2013	2016
Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev po starostnih skupinah - pod 25 let (EUR SO/KMG)	11.732	36.119	15.371	17.573	23.063
Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev po starostnih skupinah - 25-34 let (EUR SO/KMG)	17.097	19.595	19.694	23.677	31.337
Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev po starostnih skupinah - 35-39 let (EUR SO/KMG)	/	/	/	/	30.481
Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev po starostnih skupinah - 35-44 let (EUR SO/KMG)	/	18.118	17.908	19.846	/
Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev po starostnih skupinah - 40-44 let (EUR SO/KMG)	/	/	/	/	25.503
Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev po starostnih skupinah - 45-54 let (EUR SO/KMG)	14.096	14.118	15.034	17.146	19.374
Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev po starostnih skupinah - 55-64 let (EUR SO/KMG)	8.884	9.552	11.301	11.918	14.892
Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev po starostnih skupinah - 65 let in več (EUR SO/KMG)	7.323	8.162	7.118	7.850	8.918

Vir: Analytical factsheet for Slovenia, version September 2019; dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_sl.pdf

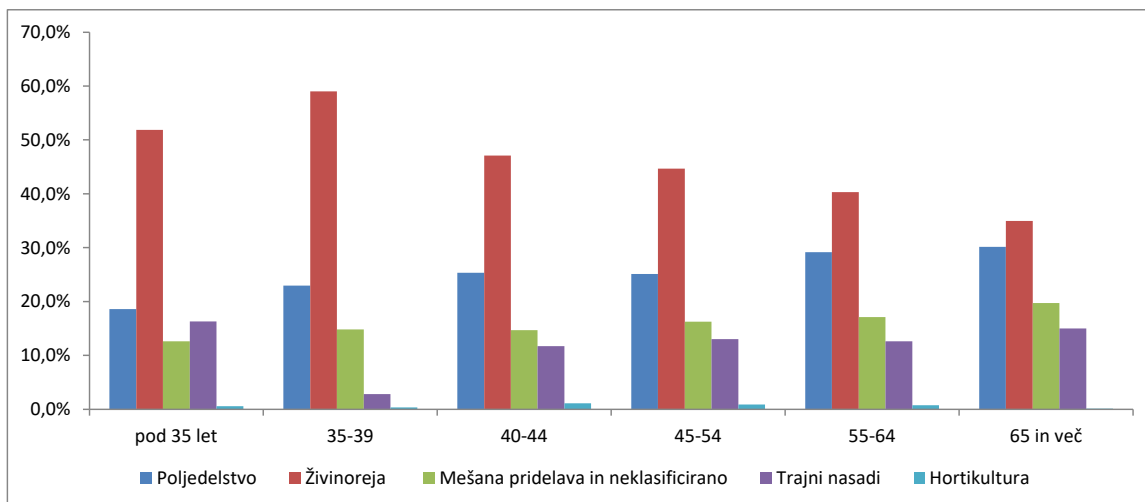
Slika 2: Povprečna velikost kmetije glede na SO v EUR po letih in starostnih skupinah nosilcev kmetijskih gospodarstev, Slovenija, 2016

Vir: Analytical factsheet for Slovenia, version September 2019; dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_sl.pdf

Pri mlajših nosilcih KMG je v primerjavi s starejšimi opazen trend k večji specializaciji – večji delež se jih ukvarja z živinorejsko proizvodnjo, manj pa z mešano kmetijsko proizvodnjo kar lahko prispeva k večji produktivnosti in konkurenčnosti po eni strani ter večjim tveganjem po drugi strani. Najbolj so panožno specializirana KMG, katerih nosilci so v starostni skupini med 35 in 39 let, najmanj pa KMG v starostni skupini nad 65 let. S starostjo nosilca pa narašča delež tistih KMG, ki se ukvarjajo s poljedelstvom in mešano pridelavo ter trajnimi nasadi. Najmanj trajnih nasadov obdelujejo KMG, katerih nosilci so v starostni skupini med 35 in 39 let, ta KMG se največ ukvarjajo z živinorejo, najmanj pa s trajnimi nasadi (Slika 3).

Slika 3: Sektor pridelave (v %) po starostnih razredih nosilcev KMG, Slovenija, 2016

Vir: CAP specific objectives.....explained, Brief No.7: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cap-briefs-7-structural-change_en.pdf

Tabela 4: Ekonomska velikost, polnovredne delovne moči, po zaposlitvenem statusu ter starostnih razredih gospodarja-upravitelja na družinskih kmetijah, Slovenija, 2016

		Število kmetij (gospodarjev/upraviteljev)	Ekonomsk a velikost (v 1000 EUR)	Polnovredn e delovne moči (za celotno kmetijsko gospodarstv o)	Ekonomsk a velikost na polnovred no delovno moč
SLOVENIJA		69.671	1.050.520	77.379	13.576,3
Starost 41 let in več	Delo zunaj kmetije - delo v delovnem razmerju ali samostojno	19.660	187.506	16.096	11.649,2
	Drugo	32.335	293.732	34.364	8.547,7
	Kmet, kmetijski podjetnik	10.477	368.775	17.653	20.890,2
Starost do vključen o 40 let	Delo zunaj kmetije - delo v delovnem razmerju ali samostojno	4.551	64.293	4.502	14.281,0
	Drugo	576	6.715	516	13.013,6
	Kmet, kmetijski podjetnik	2.073	129.500	4.246	30.499,3

Vir: SURS, 2020

V Sloveniji je 46,4 % kmetijskih gospodarstev, ki imajo PDM brez zaposlitvenega statusa (brezposelni, gospodinje, študentje, upokojenci izven kmetijstva, upokojenci iz kmetijstva). Povprečna ekonomska velikost na PDM na kmetijskih gospodarstvih katerih upravitelj je star 41 let in več je 13.695,7 EUR, na kmetijskih gospodarstvih, na katerih je upravitelj star do 40 let pa je povprečna ekonomska velikost na PDM 19.264,6 EUR. Ekonomska velikost na PDM tistih kmetijskih gospodarstev, katerih nosilci so kmetje in kmetijski podjetniki v starostni skupini do

vključno 40 let, je za tretjino višja kot ekonomska velikost na PDM kmetijskih gospodarstvih, katerih nosilci so v starostni skupini 41 let in več. Tudi v ostalih dveh kategorijah (delo zunaj kmetije, PDM brez zaposlitvenega statusa) je ekonomska velikost na PDM na kmetijskih gospodarstvih katerih nosilci so stari do vključno 40 let višja kot na kmetijskih gospodarstvih, katerih nosilci so stari 41 let in več (Tabela 4).

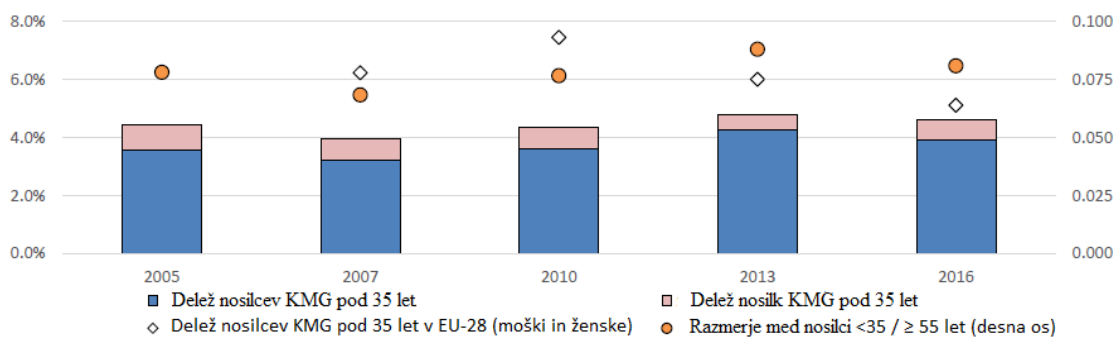
Tabela 5: Število KMG, kmetijska zemljišča v uporabi, po zaposlitvenem statusu ter starostnih razredih gospodarja-upravitelja na družinskih kmetijah, Slovenija, 2016

		Število KMG	Kmetijska zemljišča v uporabi (v ha)	Delež (v %)
SLOVENIJA		69.671	454.060	100
Starost 41 let in več	Delo zunaj kmetije - delo v delovnem razmerju ali samostojno	19.660	97.039	21,4
	Drugo	32.335	144.518	31,8
	Kmet, kmetijski podjetnik	10.477	130.689	28,8
Starost do vključno 40 let	Delo zunaj kmetije - delo v delovnem razmerju ali samostojno	4.551	32.909	7,3
	Drugo	576	3.770	0,8
	Kmet, kmetijski podjetnik	2.073	45.135	9,9

Vir: SURS, 2020

Kar 81,6 % kmetijskih zemljišč imajo v upravljanju nosilci stari 41 let ali več, ta zemljišča obdelujejo v največji meri PDM brez zaposlitvenega statusa (31,8 %). Med kmetijskimi gospodarstvi katerih nosilci so stari do 40 let je največ PDM z zaposlitvenim statusom kmet, kmetijski podjetnik, teh je slabih 10 % in takih PDM, ki so zaposleni izven kmetijskega gospodarstva, teh pa je 7,3 % PDM glede na vse polne delovne moči. Druge delovne sile, ki delajo na KMG, katerih nosilci so stari do 40 let, je le 0,8 % (Tabela 5).

Slika 4: Delež nosilcev kmetijskih gospodarstev pod 35 let po spolu v letih 2005 - 2016, Slovenija - EU

Vir: Analytical factsheet for Slovenia, version September 2019, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_sl.pdf

Povprečna starost nosilk KMG v Sloveniji je bila v letu 2016 59 let, v letu 2010 pa 60 let. Delež žensk med nosilci KMG mlajšimi od 35 let je bil v letu 2016 14,55 % in se je od leta 2010 znižal za 15 % (slika 4). Po podatkih RKG je bilo julija 2019 med vsemi registriranimi nosilci KMG 31.900 (27,9 %) nosilk, med vsemi registriranimi nosilci, ki so oddali zbirno vlogo je bilo 15.809 (27,79 %) nosilk, med nosilci starimi do 40 let, ki so oddali zbirno vlogo pa je bilo 1.173 (20,11 %) nosilk.

Definicija mladega kmeta ostaja z zakonodajnim predlogom za novo programsko obdobje 2021–2027 starostno omejena z najvišjo dopustno starostjo 40 let, pogoj je, da je mladi kmet nosilec kmetijskega gospodarstva, za dostop do podpor za olajšanje vzpostavitve gospodarstev mladih kmetov pa se ohranja tudi pogoj ustrezne usposobljenosti (Predlog UREDBE EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA o določitvi pravil o podpori za strateške načrte, ... 2018).

Ključne ugotovitve:

- Največji delež slovenskega ozemlja zavzemajo podeželske občine v katerih se zadnjih 10 let zmanjšuje število prebivalstva zaradi izseljevanja in negativnega naravnega prirasta.
- V Sloveniji je mladih gospodarjev starih do 35 let 4,6 %, kar nas uvršča pod povprečje EU-28, ki je 6 %. Pod evropskim povprečjem smo tudi glede na razmerje kmetov mlajših od 35 let v primerjavi s kmeti starimi nad 65 let, ki je v Sloveniji 0,15, povprečje EU pa je 0,18.
- Od leta 2007 do 2016 se je najbolj povečala velikost KMG po obsegu KZU (ha) v starostni skupini nosilcev od 25 do 34 let, sledijo KMG katerih nosilci so stari pod 25 let in KMG katerih nosilci so v starostni skupini od 35 do 44 let.
- Delež nosilcev kmetijskih gospodarstev starih pod 35 let se je v obdobju med letoma 2010 in 2016 povečal za 0,3 %, hkrati pa se je delež nosilcev starih med 35 in 44 let zmanjšal za skoraj 2 %, za 2,5 % se je v teh 6 letih povečal delež nosilcev starih med 55 in 64 let.
- Dobre štiri petine kmetijskih zemljišč imajo v upravljanju nosilci stari 41 let in več, ta zemljišča obdelujejo večino PDM brez zaposlitvenega statusa (skoraj tretjina) ali z zaposlitvijo izven KMG (več kot petina). Medtem je med KMG, katerih nosilci so v starostni skupini do 40, desetina nosilcev zaposlenih, ki so na KMG zaposleni kot kmetje ali kmetijski podjetniki, 7,3 % pa takih, ki so zaposleni izven KMG.
- Starostna struktura nosilcev KMG pomembno vpliva na produktivnost dela v kmetijstvu. Povprečna ekonomska velikost KMG (SO - v EUR) je v Sloveniji najvišja v starostni skupini gospodarjev od 25 do 34 let (dobrih 31.000 EUR), najnižja pa v starostni skupini nad 65 let.
- S staranjem nosilcev se KMG zmanjšujejo tako po fizičnem obsegu, kot po ekonomski velikosti, kar pa nujno ne pomeni, da se bodo na dolgi rok manjšala, saj mladi kmetje želijo obdelovati več zemljišč in jih v ta namen najemati, pa tudi dokupiti.
- Pri mlajših nosilcih KMG je v primerjavi s starejšimi opazen trend k večji specializaciji – večji delež se jih ukvarja z živinorejsko proizvodnjo, manj pa z mešano kmetijsko proizvodnjo. Najbolj so panožno specializirana KMG, katerih nosilci so v starostni skupini med 35 in 39 let, najmanj pa KMG v starostni skupini nad 65 let.
- Ekonomska velikost na PDM tistih KMG, katerih nosilci so kmetje in kmetijski podjetniki v starostni skupini do vključno 40 let, je za tretjino višja kot ekonomska velikost na PDM tistih KMG, katerih nosilci so v starostni skupini 41 let in več.
- Po podatkih RKG je bilo julija 2019 med vsemi registriranimi nosilci KMG 27,9 % nosilk, med vsemi registriranimi nosilci, ki so oddali zbirno vlogo je bilo 27,79 % nosilk, med nosilci starimi do 40 let, ki so oddali zbirno vlogo pa je bilo 20,11 % nosilk.

2. DOSTOP DO ZEMLJIŠČ

2.1 MLADI KMETJE IN KMETIJSKA ZEMLJIŠČA

V letu 2013 so imela tržno usmerjena KMG v EU, katerih upravljavci so bili mlajši od 35 let (brez majhnih KMG pod določenim pragom gospodarske velikosti) v lasti v povprečju 9,8 ha kmetijskih zemljišč, kar je bistveno manj kot KMG katerih lastniki so kmetje, stari od 55 do 65 let. Ta KMG so imela v lasti povprečno 16,5 ha, v Sloveniji pa je leta 2020 KMG obdelovalo povprečno 7 ha kmetijskih zemljišč, kar je za 0,7 ha več kot leta 2010. V Sloveniji je manj kot 6 % kmetij, ki obdelujejo več kot 20 ha kmetijskih zemljišč (Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Slovenia, June 2020). Podatki kažejo, da kmetje v državah članicah EU povečujejo svoje kmetijske površine do 65. leta starosti in le del teh površin ohranijo pozneje v življenju. Od leta 2004 se je povprečna površina, ki jo posedujejo kmetje, močno zmanjšala za najmlajše starostne skupine. V starejših starostnih skupinah je povečanje zemljišč v lasti med letoma 2008 in 2013 lahko povezano s pristopom Romunije k EU, kar je v vzorec FADN vključilo veliko število starejših kmetov (EU Agricultural and farm Economics Briefs, No 15/Oct 2017).

V Sloveniji mladi kmetje večino zemljišč naenkrat prejmejo z medgeneracijskim prenosom družinskih kmetij, se pravi da postanejo lastniki zemljišč in zgradb, potrebnih za kmetijsko dejavnost. Analize dosedanjega izvajanja ukrepov za mlade kmete kažejo, da je pri vsakokratnem javnem razpisu največ prevzemnikov v starostni skupini med 30 in 40 let (52,7 %). To dejstvo sicer ni problem, saj mladi kmetje v tej starostni skupini izpolnjujejo pogoje za prevzem KMG, vendar sklepamo, da je razlog temu, da prenosniki ob predaji KMG naslednikom še ne izpolnjujejo upokojitvenih pogojev in zato med njimi obstaja strah, da bi po prenosu ostali socialno nepreskrbljeni. Iz tega razloga se za prenos odločajo dokaj pozno. Res je sicer, da je prevzemnikov v starostni skupini do 29 let 47,3 %, vendar si mladi kmetje med 18 in 29 letom iščejo prvo zaposlitev in če nimajo možnosti zaposlitve na domačem KMG si jo poiščejo drugje, čeprav bi domače KMG omogočalo delovno mesto, številni potencialni prevzemniki pa si medtem poiščejo zaposlitev izven domače družinske kmetije ali pa se celo za vedno odselijo v kraj, kjer si najdejo zaposlitev. Nekateri pa ostanejo na družinski kmetiji, vendar so zaposleni izven KMG, čeprav bi npr. to KMG zanje omogočalo delovno mesto.

V programskem obdobju 2007–2013 je bilo skupaj prenesenih 64.491 ha kmetijskih in gozdnih zemljišč, medtem, ko je bilo v prvih šestih javnih razpisih programskega obdobja 2014-2020 prenesenih 23.353,4 ha kmetijskih zemljišč, povprečno 16,5 ha kmetijskih zemljišč na vlogo (MKGP, 2021).

Pri prometu s kmetijskimi zemljišči imamo v slovenski zakonodaji nekatere ugodnosti, ki dajejo prednost mladim kmetom pri lastniškem prenosu oziroma odločanju o občinskih podrobnih prostorskih načrtih.

Od leta 2011 je v ZKZ določeno, da lastnik lahko sklene darilno pogodbo, katere predmet so kmetijska zemljišča, gozdovi ali kmetija, le z – zakoncem oziroma zunajzakonskim partnerjem, otroci oziroma posvojenci, starši oziroma posvojitelji, brati oziroma sestrami, nečaki oziroma nečakinjami in vnuki oziroma vnukinjami; zetom, snaho oziroma zunajzakonskim partnerjem otroka ali posvojenca, če so člani iste kmetije; nosilcem kmetije, ki je nosilec kmetije v skladu z zakonom, ki ureja kmetijstvo, in je pridobil sredstva iz programa razvoja podeželja kot mladi prevzemnik kmetije, če od prevzema kmetije ni minilo več kot pet let; lokalno skupnostjo ali državo. Predmet predaje je v teh primerih lahko le cel lastninski ali solastninski delež kmetijskega zemljišča, gozda ali kmetije.

Prav tako je v ZKZ določeno, da so v postopek priprave Občinskega podrobnega prostorskega načrta lahko vključene le pobude kmetijskih gospodarstev, ki so vpisane v RKG po zakonu, ki ureja kmetijstvo, in ki izpolnjujejo naslednje pogoje:

- a) v primeru kmetije po zakonu, ki ureja kmetijstvo, mora ta kmetija imeti:
 - neprekinjeno dve leti pred vložitvijo vloge iz četrtega odstavka tega člena najmanj enega člana

kmetije, ki je pokojninsko in invalidsko zavarovan kot kmet ali – nosilca kmetije v skladu z zakonom, ki ureja kmetijstvo, ki je pokojninsko in invalidsko zavarovan kot kmet in je pridobil sredstva iz programa razvoja podeželja kot mladi prevzemnik kmetije.

Predlog spremembe ZKZ je pripravljen na način, da se mladim kmetom olajša promet s kmetijskimi zemljišči, gozdovi in kmetijami. Prav tako je predlagan tak prednostni vrstni red predkupnih upravičencev, ki naj bi omogočil lažji dostop do kmetijskih zemljišč, ki so naprodaj.

Tudi v okviru predloga sprememb Zakona o SKZG se predlaga nov prednostni vrstni red pri zakupu kmetijskih zemljišč, pri čemer naj bi bil na prvem mestu mladi kmet (Pojasnila k osnutku Zakona o spremembah in dopolnitvah določenih zakonov na področju kmetijske zemljiške politike, 22. marec 2019).

Plačilo za mlade kmete je v programskem obdobju 2015-2020 v okviru neposrednih plačil obvezna shema za države članice. Za izvajanje sheme Slovenija na letni ravni nameni 1,5 % ovojnice za neposredna plačila. V primeru, velikega števila prijav se v skladu z EU zakonodajo nameni do 2% nacionalne ovojnice za neposredna plačila. Predviden je dodatek na plačilno pravico v znesku 74,66 EUR, ki pa se zniža, če ne zadostuje 1,5% oz. 2% nacionalne ovojnice za neposredna plačila. Upošteva se največ 90 plačilnih pravic nosilca KMG. Plačilo je namenjeno mlademu nosilcu KMG, ki se prvič vzpostavlja kot nosilec KMG in ni starejši od 40 let. Upravičenec je lahko tudi pravna oseba. Plačilo lahko uveljavlja prvih pet let, ko je nosilec KMG oz. manj, če je postal nosilec v letih med 2010 in 2015. Od leta 2019 dalje je tudi pogoj, da je isti nosilec kmetije do najmanj 30. 5. v letu, ki sledi letu, za katero je vložil vlogo.

Plačilo za mlade kmete v okviru I. stebra je v primerjavi z ukrepom mladi prevzemnik v II. stebru po pogojih upravičenosti manj zahtevno za vlagatelje (ni potrebno izpolnjevati pogojev kot so pridobljena izobrazba kmetijske ali kmetijstvu sorodne smeri, lastniški prevzem KMG, in podobno) in obenem je podpora na mladega kmeta v povprečju bistveno nižja. V obdobju med leti 2015 in 2020 je povprečno izplačilo na hektar znašalo 64,52 EUR. V letih od 2015 do 2020 je bilo podprtih od 32.447 do 46.044 ha kmetijskih zemljišč (Tabela 6). Plačilo za mlade kmete v okviru neposrednih plačil je dohodkovna podpora za mlade kmete, ki začenjajo s kmetijsko dejavnostjo in predstavlja spodbudo pri ukvarjanju s kmetijstvom. Za pridobitev plačila mladi kmetje ne potrebujejo poslovnega načrta, kot je to zahtevano na II. stebru, in jim je na ta način olajšana pot do sredstev, ki predstavljajo finančno stimulacijo, stimulacijo razvoja podeželja in dodaten pomen mladih, ki ostanejo na podeželju.

Prispevek neposrednih plačil k spodbujanju mladih kmetov in novih začetnikov, bo v prihajajočem obdobju tudi v obliki uvedbe enotnega plačila na hektar pri osnovni dohodkovni podpori za trajnostnost (ukinitve plačilnih pravic) in tako dostop do podpore iz naslova osnovnega plačila ne bo več omejena z imetništvom plačilnih pravic.

Tabela 6: Izplačila mladim kmetom na I. stebru Skupne kmetijske politike, Slovenija, 2015-2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Št. KMG	3.629	4.165	4.355	4.224	4.051	3.197
Izplačilo (EUR)	2.697.631	2.732.568	2.636.604	2.667.679	2.650.296	2.422.553
Izplačilo/ha (EUR)	70,7	62,5	56,7	61,6	61,0	74,66
KZU ha	39.642	46.083	47.806	46.044	43.449	32.447

*V letu 2020 se je število podprtih hektarjev in nosilcev KMG zmanjšalo zaradi zaključka petletnega obdobja prejemanja te podpore

Vir: MKGP, 2021

2.2 PRAVILA PRENOSA KMETIJSKEGA GOSPODARSTVA IN KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ

Nepremičnine in premožnine prenosnik prenese kot dedni dogovor v obliki notarskega zapisa, ki ga podpišeta prenosnik in prevzemnik. Dedni dogovor podpišejo tudi ostali dedni upravičenci, ki s podpisom jamčijo, da nimajo nobenih zahtev iz naslova zadevnega prenosa kmetije zase in za svoje potomce. Da bi se izognili drobljenju že tako majhnih družinskih kmetij, lahko prenosnik v okviru podukrepa M06.1 zase obdrži največ 0,5 ha zemljišč in objekte, ki pripadajo uporabi teh zemljišč ter druga zemljišča, ki niso kmetijska in niso v kmetijski rabi. V nobenem primeru iz prenosa ne smejo biti izvzeti objekti namenjeni reji živali. Na podlagi notarskega zapisa se pripravi zemljiško knjižni predlog. Prenos nepremičnin kmetije se zaključi s sklepom o vpisu v zemljiško knjigo.

Nakup kmetije oziroma kmetijskega zemljišča je možen le s predhodno objavo prodaje kmetijskega zemljišča na oglasnih deskah upravnih enot in na državnem portalu e-Uprava.

Vrednost kmetij (vključno z objekti in zemljišči) se zelo razlikuje glede na obseg, bonitetni razred in naklon zemljišč ter vrsto in starost mehanizacije, starost in opremljenost zgradb, vključno s stanovanjsko hišo, ki sestavljajo osrednji del kmetije. Cena na trgu se giblje od 35.000 EUR do 750.000 EUR (stanje na dan 4. 9. 2020), pa tudi več (Nepremičnine.net).

Fizična ali pravna oseba, ki sklene pravni posel z lastnikom nepremičnine, poda vlogo za odobritev pravnega posla na upravni enoti, na območju katere leži nepremičnina oziroma njen pretežni del.

Posameznik, ki sklene pravni posel z lastnikom nepremičnine, vloži vlogo za odobritev pravnega posla na upravno enoto. Vloga za odobritev pravnega posla se vloži najpozneje v tridesetih dneh po preteku roka za sprejem ponudbe.

Postopek nakupa kmetijskega zemljišča, gozda ali kmetije:

1. Vsakdo, ki želi kupiti kmetijsko zemljišče, gozd ali kmetijo, ki je naprodaj, mora dati pisno izjavo o sprejemu ponudbe. Izjavo pošlje upravni enoti ali osebno vloži na upravni enoti. Upravna enota po preteku roka za sprejem obvesti vse sprejemnike ponudbe in prodajalca priporočeno o tem, kdo je sprejel ponudbo v roku.

2. Fizična ali pravna oseba, ki sklene pravni posel z lastnikom nepremičnine, vloži vlogo za odobritev pravnega posla na upravno enoto, na območju katere leži nepremičnina oziroma njen pretežni del. Vloga se vloži po poteku roka za sprejem ponudbe. Vlogi je treba priložiti sklenjeno pogodbo o pravnem poslu, razen v primeru kupne pogodbe, če ta še ni bila sklenjena v pisni obliki.

Upravna enota pridobitve kmetijskega zemljišča, gozda ali kmetije ne odobri:

- če niso izpolnjeni pogoji v zvezi s prometom z zaščiteno kmetijo,
- če promet ni potekal po postopku in na način, ki ga določa ZKZ,
- če ni upoštevan prednostni vrstni red predkupnih upravičencev (RS, e-Uprava).

Skoraj vsi upravičenci v okviru podukrepa M06.1 v PRP 2014-2020 so prevzemniki, kar pomeni, da KMG prevzamejo z medgeneracijskim prenosom v prvem dednem redu, občasno v drugem dednem redu. Prevzamejo KMG v celoti, z izjemami navedenimi v predhodnem besedilu. To določbo smo vnesli v podukrep, ker povprečno slovensko KMG obsega le 7 ha površin in ne želimo, da bi se zmanjševalo oziroma delilo na manjše dele, temveč, da mladi kmet prevzame KMG v kar najbolj neokrnjeni celoti. Prenos na enega prevzemnika je pomemben s stališča, da se ohranja velikost že tako majhnih KMG, ki so po obsegu daleč pod povprečjem EU, ki je bilo leta 2016 16,6 hektara (Kmetije in kmetijska zemljišča v Evropski uniji – statistika). Predvsem na kmetijskih gospodarstvih, na katerih so uspešno gospodarili prejšnji gospodarji, je pogosto omogočeno delovno mesto. Podpora mlademu kmetu to delovno mesto v začetnem obdobju še dodatno okrepi. Pomembno je, da si mladi kmet na prevzetem kmetijskem gospodarstvu ustvari delovno mesto na začetku delovne poti, sicer si najde delovno mesto izven kmetijskega gospodarstva. Cilj je spodbuditi kar največ mladih kmetov, da se odločijo za zagon kmetijskega gospodarstva in da si

na kmetijskem gospodarstvu ustvarijo delovno mesto za polni delovni čas, hkrati pa jih zadržati na podeželju. Izobrazbena struktura mladih kmetov je boljša od izobrazbene strukture njihove predhodne generacije, posledično so boljše usposobljeni za delo na kmetiji.

V okviru prvih šestih javnih razpisov pri podukrepu M06.1 je bilo kar 70,5 % vseh upravičencev vključenih v pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje iz naslova opravljanja kmetijske dejavnosti, kar pomeni, da so imeli delovno mesto na prevzetem kmetijskem gospodarstvu.

V tekočem programskem obdobju se ne izvaja ukrep, ki bi podprl zgodnjo upokojevanje kmetov, saj zanj v okviru SKP ni pravne podlage. V predlogu uredbe, ki ureja pripravo strateškega načrta, je v okviru sedmega odstavka 71. člena predvideno, da lahko države članice v okviru dedovanja kmetij, odobrijo podporo tistim kmetom, ki so dosegli upokojitveno starost ali pa jo bodo dosegli ob zaključku sodelovanja. Tovrstno sodelovanje in dodeljevanje podpor bi zagotovo pripomoglo k večjemu številu prenosov KMG na mlajšo generacijo. Število zavarovanih oseb in delež kmečkih zavarovancev med vsemi se iz leta v leto zmanjšuje. Še vedno pa za upokojene kmete ostaja izziv kako preživeti z nizko pokojnino, saj je povprečna kmečka pokojnina v Sloveniji junija leta 2019 znašala 254,46 EUR in se je v zadnjih štirih letih zvišala le za 19,98 EUR (Tabela 7).

Tabela 7: Višina kmečke pokojnine, število zavarovanih oseb po starostnem zavarovanju kmetov (SZK) in delež kmečkih zavarovancev med vsemi zavarovanci, po letih, Slovenija

Leto	Višina pokojnine (v EUR)	Število zavarovanih oseb po SZK (404. člen ZPIZ-2)	Delež kmečkih zavarovancev med vsemi zavarovanci (v %)
2015	234,48	5.633	0,7
2016	237,06	5.387	0,6
2017	239,79	5.100	0,5
2018	247,77	4.890	0,5
2019	254,46	4.645	0,5
2020	271,87	4.448	0,5

VIR: VIR: STATISTIČNI PREGLED, [HTTPS://WWW.ZPIZ.SI/CONTENT2019/1/STATISTINI-PODATKI](https://www.zpiz.si/cms/content2019/1/statistini-podatki)

2.3 SKLAD KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ IN GOZDOV

Mladi kmetje – prevzemniki poleg kmetijskih zemljišč, ki jih pridobijo z lastniškim prevzemom družinske kmetije, ki se deduje iz roda v rod, obdelujejo tudi zemljišča, ki jih najamejo oziroma zakupijo od sosedov ali sorodnikov, ki so kmetovanje opustili ali pa od SKZG in za ta zemljišča plačujejo zakupnino. Višina zakupnine se določa letno in je odvisna od bonitetnega razreda.

Tabela 8: Cenik zakupnin za kmetijska zemljišča po letih, Slovenija, 2016 - 2020

Namen uporabe	Bonitetni razred	Letna cena zakupa (EUR/ha), leto 2016	Letna cena zakupa (EUR/ha), leto 2017	Letna cena zakupa (EUR/ha), leto 2018	Letna cena zakupa (EUR/ha), leto 2019	Letna cena zakupa (EUR/ha), leto 2020
njiva	65 - 100	215	192,64	192,82	199,77	202,57
njiva	35 - 64	195,86	175,49	175,49	181,98	184,53
njiva	1 - 34	150	135,05	135,05	140,05	142,01
travnik	50 - 100	168,96	151,39	151,39	156,99	159,19

travnik	40 - 49	141,61	126,88	126,88	131,57	133,41
pašnik	50 - 100	71,24	63,83	63,83	66,19	67,12
vt	1 - 100	293,33	262,82	262,82	272,54	276,36

Vir: SKZG, Ceniki zakupnin za kmetijska zemljišča, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020; <http://www.s-kzg.si/si/delovna-podrocja/sektor-za-kmetijstvo/arhiv-cenikov/>

Za najem hektarja njive v najvišjih bonitetnih razredih je za celoletni zakup leta 2020 potrebno plačati 202,57 EUR (Tabela 8). Kmetje tudi ostalim najemodajalcem kmetijskih zemljišč plačajo po ceniku kot ga za določeno leto določa SKZG ali pa po ceni, ki jo prosto določi najemodajalec.

Tabela 9: Struktura kupcev kmetijskih zemljišč SKZG – fizične osebe po starosti po letih, Slovenija

Stanje v letu	Skupaj prodaja kmetijskih zemljišč fizičnim osebam v ha	Stari do 40 let (v ha)	Stari 41 let in več (v ha)	Delež starih do 40 let (v %)
2015	3,4316	0,3786	3,0530	11,03
2016	3,9295	0,9022	3,0273	22,96
2017	40,2021	5,8541	34,3480	14,56
2018	6,0933	0,2951	5,7982	4,84
2019	14,9683	0,7324	14,2359	4,89
Skupaj	68,6248	8,1624	60,4624	11,66

Vir: SKZG, 2020

Kmetje v starostni skupini do 40 let od SKZG kupijo zelo malo kmetijskih zemljišč. V vsakem posameznem letu zadnjih petih let so kmetje mlajši od 40 let skupaj kupili manj kot 1 ha, v petih letih skupaj pa le dobrih 8 ha. Kmetje, starejši od 40 let so v istem obdobju kupili skoraj 90 % vseh zemljišč, ki jih proda SKZG. V zadnjih petih letih je bil kupoprodajni promet SKZG z mladimi kmeti pod 5 % vseh prodanih zemljišč. V zadnjih petih letih je povprečen delež mladih kmetov med kupci kmetijskih zemljišč 11,66 % in se je v zadnjih dveh letih izrazilo zmanjšal (Tabela 9).

Tabela 10: Struktura zakupnikov SKZG – fizične osebe po starosti na dan 30. 6. 2020, Slovenija

Stanje v letu	Skupaj v zakupu v ha: fizične osebe	Stari do 40 let (v ha)	Stari 41 let in več (v ha)	Delež starih do 40 let (v %)
2015	29.417,15	3.329,75	26.087,41	11,32
2016	29.885,03	3.555,52	26.329,51	11,90
2017	29.466,46	3.752,75	25.713,71	12,74
2018	29.646,96	4.124,92	25.522,04	13,91
2019	30.197,19	4.035,29	26.161,90	13,36
2020 (prva polovica leta)	30.528,07	4.431,20	26.096,87	14,52

Vir: SKZG, 2020

V večji meri kot nakupa kmetijskih zemljišč, se kmetje v starostni skupini do 40 let poslužujejo zakupa. Iz podatkov je razvidno, da vsako leto zakupijo več kmetijskih zemljišč, v povprečju pa še vedno manj kot 15 %, medtem, ko kmetje, stari 41 let in več zakupijo veliko večino zemljišč (Tabela 10).

V anketi, ki smo jo opravili med upravičenci podukrepa M06.1 se je izkazalo, da 66 % upravičencev meni, da imajo premalo kmetijskih zemljišč, vendar jih 73 % izmed teh, zemljišč ne želi dokupiti, želijo pa jih najeti (82 % vprašanih), v kolikor bi bila na razpolago. Problema s katerima se pri pridobivanju zemljišč soočajo, pa sta pomanjkanje denarja za nakup in slaba razpoložljivost zemljišč.

Tabela 11: Delež kmetijskih zemljišč, ki jih imajo v najemu mladi kmetje – upravičenci iz podukrepa M06.1 iz PRP 2014-2020

Delež KZU, ki jih imajo mladi kmetje - upravičenci iz podukrepa M06.1 v najemu (v %)	Delež mladih kmetov, ki imajo v najemu kmetijska zemljišča (v %)
do 20	45
21 - 50	32
51 - 75	17
nad 75	6
Skupaj	100

Vir: Odgovori na anketna vprašanja, julij 2020

Največ, skoraj polovica (45 %) anketiranih upravičencev je odgovorilo, da imajo v najemu do 20 % KZU. Tri četrtine upravičencev ima v najemu manj kot polovico zemljišč, glede na vsa zemljišča, ki jih obdelujejo, 23 % pa jih ima v najemu več kot polovico, izmed njih 6 % več kot tri četrtine (Tabela 11).

2.4 VIRI KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ ZA NOVE PRISTOPNIKE V KMETIJSTVO

Številne študije so pokazale, da je dostop do zemljišč največja ovira za nove pristopnike v kmetijstvo t. i. nove kmete. Dostop do zemljišč jim je omejen z razpoložljivostjo za nakup ali najem, s kapitalsko vrednostjo zemljišč, hkrati pa s slabšim biofizikalnim lastnostim zemljišč ter konkurenco obstoječih in uveljavljenih kmetov, ki povečujejo svoja KMG, vlagateljev ter okoliških rezidenčnih uporabnikov. Novi pristopniki se z večjo verjetnostjo vključujejo v alternativne in kmetijske dejavnosti z dodano vrednostjo (npr. alternativne agro-živilske mreže, lokalne certifikacijske sheme) kot tudi v inovacije in nove poslovne modele. Tudi ekološki kmetje so z večjo verjetnostjo novi kmetje ter tisti, ki se »vračajo na podeželje« (Brief No 7).

Potencialni obdelovalci kmetijskih zemljišč, predvsem novi kmetje, se pogosto srečujejo s pomanjkanjem podatkov o razpoložljivosti zemljišč za najem ali nakup in tudi s pomanjkanjem finančnih sredstev. Obstajajo opuščene kmetije, katerih ostareli lastniki ne morejo obdelovati in nimajo potomcev, ali pa imajo potomce, ki ne želijo kmetovati. Kvalitetnejša zemljišča obdelujejo okoliški kmetje, del zemljišč pa se zarašča, kmetijska poslopja in kmečke hiše pa ostajajo nevzdrževana in propadajo. Po drugi plati pa je prepoznanih vedno več ljudi, ki želijo kmetovati, pa nimajo možnosti. Podatki o kmetijah oziroma zemljiščih obstajajo po posameznih občinah, ki poskrbijo za oskrbo njihovih lastnikov – ostarelih kmetov, skupni pregled teh kmetij ni urejen. Evidenca opuščenih farm, kmetij, drugih območjih kmetijske dejavnosti in opuščenih kmetijskih zemljišč na nivoju cele države ne obstaja, obstaja pa zameetek evidence o njih v okviru projekta NEWBIE – Opuščena območja kmetijske dejavnosti, ki pa bi ga bilo potrebno razviti do javne

uporabnosti (Projekt NEWBIE, 2020). V prvi polovici leta 2019 je bilo v Sloveniji evidentiranih 84 opuščenih območij s skupno površino 249,79 ha.

2.5 PRENOVA OBDAVČITVE NEPREMIČNIN

Trenutno so lastniki in dejanski uporabniki kmetijskih in gozdnih zemljišč obdavčeni z dohodnino od dohodka iz osnovne kmetijske in osnovne gozdarske dejavnosti.

Za dohodek iz osnovne kmetijske in osnovne gozdarske dejavnosti se davčna osnova ugotavlja pavšalno, na podlagi katastrskega dohodka in pavšalne ocene dohodka na panj. Za dopolnilne dejavnosti na kmetiji, druge kmetijske dejavnosti ter priglāsene osnovne kmetijske in osnovne gozdarske dejavnosti pa vsak nosilec dejavnosti ugotavlja davčno osnovo na podlagi dejanskih prihodkov in dejanskih odhodkov oziroma dejanskih prihodkov in normiranih odhodkov v svojem davčnem obračunu.

Kmetijska in gozdarska dejavnost se lahko šteje za osnovno kmetijsko in osnovno gozdarsko dejavnost, če se izvaja na kmetijskih oziroma gozdnih zemljiščih, ki so pravilno evidentirana v zemljiškem katastru glede na dejansko vrsto rabe.

Predvidena je sprememba načina obdavčitve. Že več let je v pripravi sprememba zakona, ki ureja obdavčitev nepremičnin. Predviden nepremičninski davek kot osnovo zajema davčno vrednost nepremičnine, izračunano s strani Geodetske uprave Republike Slovenije v okviru množičnega vrednotenja nepremičnin.

Stopnje davka se bodo predvidoma razlikovale glede na vrsto nepremičnin. Glavni cilj novega davka je nadomestiti sedanj sistem treh dajatev - NUSZ, davek od premoženja in pristojbina za vzdrževanje gozdnih cest) z novo in transparentno dajatvijo (spletna stran MF). Obstaja pa bojazen, da bo tovrsten davek močno obremenil lastnike nepremičnin.

Ključne ugotovitve:

- V Sloveniji je manj kot 6 % kmetij, ki obdelujejo več kot 20 ha kmetijskih zemljišč.
- Največ kmetijskih zemljišč naenkrat mladi kmetje prejemejo z medgeneracijskim prevzemom družinskih kmetij in postanejo lastniki zemljišč in zgradb potrebnih za kmetijsko dejavnost.
- Pomembno je, da mladi kmetje prevzamejo KMG v obdobju, ko si iščejo prvo zaposlitev, to je v obdobju med 18 in 29 letom, saj je najboljše zagotovilo, da bodo mladi ostali na podeželju, če si na prevzetem KMG lahko ustvarijo delovno mesto, kar še posebej velja za na KMG na katerih so uspešno gospodarile že prejšnje generacije, saj te pogosto omogočijo tudi delovno mesto za mladega kmeta.
- V Sloveniji je bil v obdobju od leta 2011 do 2019 prisoten močan trend rasti obsega trgovanja z zemljišči, kar je bila posledica gospodarske rasti in rasti nepremičninskega trga v tem obdobju.
- Vrednost kmetij na trgu nepremičnin je bila v septembru 2020 med 35.000 in 750.000 EUR, pogojena pa je z obsegom, bonitetnim razredom in naklonom zemljišč ter vrsto in starostjo mehanizacije, starostjo in opremljenostjo zgradb, vključno s stanovanjsko hišo, ki sestavljajo osrednji del kmetije.
- Kmetijska zemljišča v Sloveniji so leta 2019 dosegla rekordno ceno. Povprečna cena kmetijskega zemljišča na ravni države je leta 2019 v primerjavi z letom prej zrasla za 7 odstotkov in se začela približevati meji 1,60 €/m². V primerjavi z letom 2015 je bila povprečna cena višja za 11 odstotkov.
- Največ kupoprodaj kmetijskih zemljišč se izvede na pomurskem območju, kjer je gostota kmetijskih zemljišč največja in tudi sicer predstavlja najbolj agrarno območje v državi.
- Povprečna velikost KMG v EU je 16,5 ha, medtem, ko je povprečno slovensko kmetijsko gospodarstvo v letu 2020 obdelovalo 7 ha kmetijskih zemljišč.

- V Sloveniji mladi kmetje večino zemljišč naenkrat prejmejo z medgeneracijskim prenosom družinskih kmetij, se pravi da postanejo lastniki zemljišč in zgradb, potrebnih za kmetijsko dejavnost.

- V povprečju mladi kmet, upravičenec podukrepa 6.1, v obdobju izvajanja PRP 2014-2020 obdeluje 16,5 ha kmetijskih zemljišč, kar je trikrat več kot obdeluje povprečno slovensko KMG.

- V prvih šestih javnih razpisih podukrepa 6.1 programskega obdobja 2014-2020 je bilo na mlade kmete prenesenih 21.386,93 ha kmetijskih zemljišč.

- V okviru neposrednih plačil je bilo v obdobju 2015-2020 s plačilom za mlade kmete v povprečju na leto podprtih okoli 41.000 ha kmetijskih zemljišč in 4.000 upravičencev, kar kaže na dejstvo, da tudi tovrstna podpora pomembno vpliva na generacijsko prenavo nosilcev KMG.

- Številni starejši nosilci se zaradi nizkih kmečkih pokojnin, ki je v Sloveniji junija leta 2019 znašala 254,46 EUR in se je v zadnjih štirih letih zvišala le za 19,98 EUR, oziroma bojazni pred socialno nepreskrbljenostjo, ne odločajo za prenos KMG na mlajšo generacijo.

- Mladi kmetje – prevzemniki poleg kmetijskih zemljišč, ki jih pridobijo z lastniškim prevzemom družinske kmetije, ki se deduje iz roda v rod, obdelujejo tudi zemljišča, ki jih najamejo oziroma zakupijo od sosedov ali sorodnikov, ki so kmetovanje opustili ali pa od SKZG in za ta zemljišča plačujejo zakupnino. Višina zakupnine se določa letno in je odvisna od bonitetnega razreda.

- Kmetje v starostni skupini do 40 let od SKZG kupijo zelo malo kmetijskih zemljišč. V zadnjih petih letih je bil kupoprodajni promet SKZG z mladimi kmeti pod 5 % vseh prodanih zemljišč.

- V večji meri kot nakupa kmetijskih zemljišč, se kmetje v starostni skupini do 40 let poslužujejo zakupa. Iz podatkov je razvidno, da vsako leto zakupijo več kmetijskih zemljišč, v povprečju pa še vedno manj kot 15 %, medtem, ko kmetje, stari 41 let in več zakupijo veliko večino zemljišč.

- 66 % anketiranih upravičencev podukrepa M06.1 meni, da imajo premalo kmetijskih zemljišč, vendar jih 73 % izmed teh, zemljišč ne želi dokupiti, želijo pa jih najeti (82 % vprašanih), v kolikor bi bila na razpolago. Problema s katerima se pri tem soočajo, pa sta pomanjkanje denarja za nakup in slaba razpoložljivost zemljišč.

- Številne študije so pokazale, da je dostop do zemljišč največja ovira tudi za nove pristopnike v kmetijstvo t. i. nove kmete. Obstaja zametek evidence opuščeni farm, kmetij in drugih območij kmetijske dejavnosti, ki bi ga bilo potrebno razviti do splošne uporabnosti. Dostop do kmetijskih zemljišč je novim pristopnikom omejen z razpoložljivostjo za nakup ali najem, s kapitalsko vrednostjo zemljišč, hkrati pa s slabšimi biofizikalnimi lastnostmi zemljišč ter konkurenco obstoječih in uveljavljenih kmetov, ki povečujejo svoja KMG, vlagateljev v nepremičnine ter okoliških rezidenčnih uporabnikov. Hkrati se soočajo tudi s pomanjkanjem finančnih sredstev.

- Podatkov o potencialu novih kmetov ni, ne beležijo se sistematično. Po trenutno razpoložljivih podatkih jih je 19 prepoznanih v okviru projekta NEWBIE in 10 pri podukrepu M06.1.

- Predvidena je sprememba načina obdavčitve. Že več let je v pripravi sprememba zakona, ki ureja obdavčitev nepremičnin. Predviden nepremičninski davek kot osnovo zajema davčno vrednost nepremičnine, izračunano s strani Geodetske uprave Republike Slovenije v okviru množičnega vrednotenja nepremičnin, kar med lastniki kmetijskih zemljišč povzroča določen strah pred dodatno finančno obremenitvijo.

3. DOSTOP DO ZNANJA IN SVETOVANJA

V letu 2016 je imelo v Sloveniji 59 % nosilcev KMG, mlajših od 35 let, vsaj osnovno raven kmetijske izobrazbe. Delež vseh nosilcev KMG z najmanj osnovno ravniyo kmetijske izobrazbe je 50%. Delež

mladih nosilcev KMG z najmanj osnovno ravnijo kmetijske izobrazbe je v Sloveniji višji kot je evropsko povprečje (Analytical Factsheet for Slovenia, September 2019).

Leta 2016 je bilo v Sloveniji 18.985 nosilcev KMG, starih 41 let in več, brez izobrazbe ali so imeli samo osnovnošolsko izobrazbo. Obdelovali so povprečno 5,6 ha kmetijskih zemljišč. Hkrati je 414 nosilcev starih do 40 let brez izobrazbe ali z zaključeno osnovno šolo obdelovalo povprečno 9,6 ha kmetijskih zemljišč (Tabela 12).

Tabela 12: Število, ekonomska velikost, kmetijska zemljišča v uporabi, glave velike živine, polnovredne delovne moči, po izobrazbi ter starostnih razredih gospodarjev-upraviteljev na družinskih kmetijah, Slovenija, 2016

		Število kmetij (gospodarjev/upraviteljev)	Delež kmetij (gospodarjev/upraviteljev)	Ekonomska velikost (v 1000 EUR)	Polnovredna delovna moč (za celotno kmetijsko gospodarstvo)
SLOVENIJA		69.671		1.050.520	77.3
Starost 41 let in več	Brez izobrazbe, ali osnovnošolska izobrazba	18.985	27,1	219.678	22.0
	Nižja poklicna, srednja poklicna izobrazba	24.274	34,7	325.783	26.8
	Srednja strokovna, srednja splošna izobrazba	13.113	18,7	221.152	13.7
	Višješolska, visokošolska izobrazba	6.100	8,7	83.399	5.4
Starost pod 40 let	Brez izobrazbe, ali osnovnošolska izobrazba	414	0,6	7.552	5
	Nižja poklicna, srednja poklicna izobrazba	2.207	3,1	59.472	2.9
	Srednja strokovna, srednja splošna izobrazba	2.663	3,7	82.519	3.4
	Višješolska, visokošolska izobrazba	1.916	2,7	50.964	2.3

Vir: SURS, 2020

1. januarja 2019 je bilo med prebivalci Slovenije, stari 15 ali več let, takih, ki so imeli končano največ osnovno šolo, 406.998 (23 %). Med prebivalci, stari 65 ali več let, je bilo 40 % osnovnošolsko ali nižje izobraženih, med prebivalci stari 25–49 let pa je delež takih znašal manj kot 9 %. Izobrazba zaposlenih višja od izobrazbe brezposelnih, izobrazba upokojenk nižja od izobrazbe upokojenec. Med zaposlenimi je bilo 35 % prebivalcev s terciarno izobrazbo. Med brezposelnimi pa je bilo takih 19 %. Delež srednješolsko izobraženih je bil v obeh skupinah nekaj

manj kot 60 %. Temu ustrezno je bilo med brezposelnimi precej več prebivalcev z osnovnošolsko ali nižjo izobrazbo: 22 %; med zaposlenimi je bilo takih 8 % (SURS).

Ko primerjamo izobrazbo prebivalcev Slovenije, starih 41 let in več ter izobrazbo prebivalcev do 40 let z izobrazbo mladih kmetov – upravičencev prvih 6 javnih razpisov za mlade kmete v okviru podukrepa M06.1, ugotovimo, da so upravičenci v primerjavi s prebivalci starimi 41 let in več občutno bolj izobraženi. Medtem, ko se s pripadniki iste starostne skupine lahko primerjajo skoraj enakovredno. Izjema je le v terciarni izobrazbi, kjer jih je v skupni populaciji 3 % več (Tabela 13). Pri upravičencih iz podukrepa 6.1 je opazen izrazit trend povečevanja izobrazbe mladih prevzemnikov glede na programsko obdobje 2007–2013, saj je za 13,8 % več mladih prevzemnikov z višjo, visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo ter za kar 31,6 % več mladih z srednješolsko izobrazbo. Zmanjšuje pa se število prevzemnikov s poklicno izobrazbo (za 30,9 % manj).

Tabela 13: Raven pridobljene izobrazbe prebivalcev Slovenije starih 41 let in več, prebivalcev starih do 40 let in upravičencev iz podukrepa M06.1

Dosežena izobrazba	Prebivalstvo Slovenije staro 41 let ali več (v %)	Prebivalstvo Slovenije staro od 18 do 40 let (v %)	Upravičenci prvih šestih javnih razpisov podukrepa 6.1 (od 18 do 40 let)(v %)
nižja poklicna	2,0	1,5	2,6
srednja poklicna	32,3	17,0	18,5
srednja strokovna	36,2	44,8	45,1
višja, visoka ali več	29,5	36,7	33,8
Skupaj	100,0	100,0	100,0

Vir: SURS, MKGP, 2020

Dejstvo, da je v prvih šestih javnih razpisih med upravičenci kar 56,5 % takih, ki imajo pridobljeno nekmetijsko izobrazbo in so izpolnili pogoj kmetijske ali kmetijstvu sorodne izobrazbe s pridobitvijo certifikata nacionalne poklicne kvalifikacije s področja kmetijstva ali kmetijstvu sorodnega področja, lahko potrjuje njihovo namero, da se dolgoročno ne nameravajo preživljati izključno s kmetovanjem, temveč se nameravajo zaposliti izven KMG, če najdejo ugodno priložnost, najverjetneje pa bi jih večina še vedno delala tudi na svojem KMG.

Delež nosilcev KMG s samo praktičnimi znanji je od leta 2013 do leta 2016 padel za 3,2 %. Delež nosilcev z osnovnim kmetijskim izobraževanjem je v istem obdobju narastel za 10,5 %, delež s popolno kmetijsko izobrazbo pa za 18 % (Tabela 14).

Tabela 14: Kmetijska izobrazba gospodarjev-upraviteljev na družinskih kmetijah, Slovenija, 2010-2016

	2010	2013	2016
Samo praktično znanje	47.970	36.152	34.969
Osnovno kmetijsko izobraževanje	19.896	27.618	24.720
Popolno kmetijsko izobraževanje	6.559	8.405	9.981
Kmetijska izobrazba - SKUPAJ	74.425	72.176	69.671

Vir: SURS, 2020

3.1 Možnosti za pridobitev formalne izobrazbe s področja kmetijstva

Za pridobitev formalne izobrazbe s področja kmetijstva so na razpolago številne možnosti. V Sloveniji imamo 18 izobraževalnih ustanov, ki izvajajo programe kmetijskih vsebin od nižjega poklicnega izobraževanja (III. stopnje izobrazbe) dalje. Izobrazbo 1., 2. ali 3. bolonjske stopnje s področja kmetijstva je možno pridobiti na 2 univerzah (v Ljubljani in Mariboru), v okviru Univerze v Novi Gorici pa je možen tudi študij na Fakulteti za vinogradništvo in vinarstvo.

Tabela 15: Najpogostejše nacionalne poklicne kvalifikacije IV. ravni zahtevnosti, s katerimi mladi kmetje vstopajo v podukrep M06.1

	Število	Delež (v %)
Živinorejec	350	48,88
Poljedelec	165	23,04
Predelovalec mesa na tradicionalen način	86	12,01
Vinogradnik	47	6,56
Gozdarski sekač	25	3,49

Vir: MKGP, 2020

Mladi kmetje in drugi zainteresirani, lahko za potrebe svojega dela pridobijo nacionalno poklicno kvalifikacijo iz 27 poklicnih standardov s področja kmetijstva in kmetijstvu sorodnih dejavnosti.

Med nacionalnimi poklicnimi kvalifikacijami, s področja katerih pridobivajo znanje za izpolnitev pogoja na javnem razpisu in za delo na kmetiji se najpogosteje poslužujejo znanj s področja živinoreje, poljedelstva, predelovanja mesa na tradicionalen način, vinogradništva in sekanja v gozdu (Tabela 15).

Tabela 16: Vpis v vse letnike srednjih šol po posameznih šolskih letih

Srednje biotehniške šole/šolsko leto	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Biotehniška šola Rakičan	114	125	110	101	98
BC Naklo	571	581	594	570	544
BIC Ljubljana	342	480	526	521	511
Grm Novo mesto	359	395	378	389	368
ŠC Ptuj	139	125	119	108	109
ŠC Šentjur	335	345	327	322	318
Skupaj	1.860	2.051	2.054	2.011	1.948

Vir: MIZŠ, 2020

Tabela 17: Vpis v prve letnike višjih šol (redni študij) po posameznih šolskih letih

Javne višje biotehniške strokovne šole (redni študij)/šolsko leto	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
BC Naklo	123	179	142	136	160
BIC Ljubljana	383	343	361	361	361
Grm Novo mesto	121	135	150	118	126
ŠC Šentjur	110	173	165	161	131
Skupaj	737	830	818	776	779

Vir: MIZŠ, 2020

V zadnjih petih šolskih letih opažamo trend upadanja števila vpisov v srednje, višje, visoke in univerzitetne programe biotehniških smeri, kar uvršča tovrstne poklice skoraj med deficitarne. Hitreje kot upada število vpisov v srednje in višješolske programe biotehniških smeri, upada število vpisov v visokošolske in univerzitetne programe s področja kmetijstva in živinoreje. Ta trend je celo bolj kot v osrednji Sloveniji, ki pokriva tudi študente zahodnega dela Slovenije, opazen v vzhodnem delu Slovenije, ki je sicer bolj usmerjen v kmetijstvo (Tabele 16, 17, 18).

Tabela 18: Vpis v visokošolske in univerzitetne programe s področja kmetijstva in živinoreje

Fakulteta	smer	Šolsko leto				
		2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Biotehniška fakulteta Ljubljana, visokošolski program	agronomija in hortikultura	88	82	78	86	41
	živinoreja	55	55	54	46	39
Biotehniška fakulteta Ljubljana, univerzitetni program	agronomija	66	61	52	59	40
	zootehnika	51	53	44	43	44
Fakulteta za biosistemske vede Maribor, visokošolski program	agronomija	44	33	21	16	18
	živinoreja	28	32	38	28	28
Fakulteta za biosistemske vede Maribor, univerzitetni program	agrikultura in okolje	22	24	15	10	12
Skupaj		354	340	302	288	222

Vir: Dijaški net, 2020

Vpis v visokošolske in univerzitetne programe biotehniške smeri je v zadnjih petih letih vpis upadel za tretjino (Tabela 18).

Mladi kmetje se zavedajo, da kljub formalno pridobljeni izobrazbi, za uspešno kmetovanje na prevzetem KMG potrebujejo še dodatna znanja, saj se tehnologija pridelave neprestano spreminja, neprestano je potrebno prilagajanje na podnebne spremembe in okoljske zahteve kmetovanja, novi trženjski pristopi. Zaradi znanja tujih jezikov, veččin rokovanja z digitalnimi tehnologijami lažje in hitreje pridobivajo nova znanja iz tujine, prav tako hitreje sprejemajo in se prilagajajo novostim.

Poleg kmetijskih znanj je za mladega kmeta bistvenega pomena znanje s področja upravljanja in finančnih spretnosti. Mladi kmetje, ki začenjajo s kmetijsko dejavnostjo imajo potrebe po vlaganju v zemljišča, objekte, mehanizacijo in opremo, za kar so potrebni finančni vložki. Ugotovljeno je bilo, da imajo mladi kmetje težave pri dostopu do financ med drugim tudi zaradi pomanjkanja finančne pismenosti in nezmožnosti priprave zahtevane dokumentacije za vložitev prošnje za posojilo (Financial needs in the agriculture and agri food sectors in Slovenia, June 2020).

Slovenska kmetijska gospodarstva so po načinu in težavnosti kmetovanja zelo različna, saj kmetujejo v najrazličnejših razmerah. Uspešni so tisti gospodarji, ki poleg pridobljenih znanj izven domačega kmetijskega gospodarstva upoštevajo tudi specifična znanja svojih prednikov, ki se

prenašajo iz roda v rod. Raznovrstnost specifičnih znanj in izkušenj, ki jih imajo prenosniki, ki že dolga leta opravljajo kmetijsko dejavnost na kmetiji, je neprecenljiva, zato je prav, da ta znanja prenašajo, saj so edini, ki imajo kompetence ta znanja prenesti na prevzemnike. Gre za najrazličnejša znanja, kot na primer znanja iz obdelovanja tal po posameznih parcelah, ki jih obdelujejo na tej kmetiji, specifičnih mikroklimatskih razmer in podobno.

Že v obdobju izvajanja PRP 2007-2013 se je izvajal ukrep, ki je zainteresiranim nudil dodatna znanja. To je bil ukrep 111 Usposabljanje za delo v kmetijskem, gozdarskem in živilskem sektorju. Za vsebine gozdarstva se je usposabljanj udeležilo 42,3 % udeležencev, za vsebine kmetijstva 41,9 in za vsebine živilstva 15,8 %. Skupaj se je usposabljanj udeležilo 8.1613 udeležencev, od teh je bilo 4.281 (49,7 %) udeležencev starih do vključno 40 let.

Upravičenci iz podukrepa M06.1 se odločajo za dodatno izobraževanje tudi v okviru podukrepa M01.1. V prvih petih javnih razpisih je bilo 19 % upravičencev, ki so se odločili, da se bodo tekom izvajanja poslovnega načrta izobraževali tudi v okviru podukrepa M01.1. Vsebine, ki so jih poslušali so bil z naslednjih področij:

- osnove upravljanja KMG,
- stroški in kalkulacije,
- knjigovodstvo, analize poslovanja,
- investicije in poslovno načrtovanje na KMG,
- zadruge in združništvo,
- druge oblike povezovanj,
- oblikovanje cene za trg,
- tveganja, preprečevanje izgub na KMG,
- zavarovanja,
- izboljševanje kvalitete in promocija kmetijskih proizvodov,
- varno delo na KMG.

Po zaključenem izobraževanju, so v anketnih odgovorih izrazili potrebe po nadaljnjem izobraževanju (Tabela 19).

Tabela 19: Potrebe upravičencev iz M06.1 po nadaljnjem izobraževanju

a) za bolj racionalno kmetovanje	37,1
b) pri razvoju novih oziroma izboljšanih produktov/storitev	25,0
c) za vseživljenjsko učenje	24,1
d) pri trženju	12,9
e) drugo: dobra vzpodbuda za uresničevanje svojih idej	0,9

Vir: Odgovori na anketna vprašanja, november 2019

3.2 DOSTOP DO SVETOVANJ

V skladu z določili zakona, ki obravnava kmetijstvo, so za področje svetovanja in prenosa znanj v kmetijstvu in gozdarstvu ustanovljene javne službe svetovanja. Veliko vlogo pri prenosu znanja pa imajo tudi raziskovalne in izobraževalne institucije.

V Sloveniji je v kmetijstvu prenos znanja do končnega uporabnika organiziran predvsem v sklopu kmetijske svetovalne službe, službe zdravstvenega varstva rastlin, strokovnih nalogah v rastlinski proizvodnji, svetovalne službe v čebelarstvu ter strokovnih nalog v živinoreji. Večji del stroškov za izvajanje teh storitev nosi država, v zadnjih letih pa se (predvsem zaradi zmanjševanja možnosti proračunskega financiranja) povečuje delež, s katerim uporabniki plačajo posamezne storitve teh služb.

Na anketno vprašanje ali se poslužujejo svetovalne storitve JSKS, je 89 % anketirancev – upravičencev iz podukrepa M06.1 odgovorilo pritrdilno. Na vprašanje koliko jim tako pridobljeni nasveti koristijo pri kmetovanju jih 36 % meni, da srednje, 23 % delno, 20 % jih tovrstne nasvete prepozna kot koristne, 4 % kot zelo koristne in 16 % malo ali brez koristi (Tabela 20).

Tabela 20: Koliko svetovanje JSKS upravičencem koristi pri delu na kmetiji

Koliko svetovanje JSKS upravičencem koristi pri delu na kmetiji	Delež odgovorov (%)
zelo veliko	4
veliko	20
srednje	36
delno	23
zelo malo	13
nič	3

Vir: Odgovori na anketna vprašanja, julij 2020

Ključne ugotovitve:

- V letu 2016 je imelo v Sloveniji 59 % nosilcev KMG starih pod 35 let najmanj osnovno raven kmetijske izobrazbe, kar je nad evropskim povprečjem.
- Ko primerjamo izobrazbo prebivalcev Slovenije, starih 41 let in več ter izobrazbo prebivalcev do 40 let ter izobrazbo mladih kmetov – upravičencev prvih 6 javnih razpisov za mlade kmete v okviru podukrepa M06.1, ugotovimo, da so upravičenci v primerjavi s prebivalci starimi 41 let in več občutno bolj formalno izobraženi. Medtem, ko se s pripadniki iste starostne skupine lahko primerjajo skoraj enakovredno, v skupni populaciji je le 3 % več prebivalcev s terciarno izobrazbo.
- Kljub izkazani dobri formalni izobrazbi mladih kmetov, pa imajo težave pri dostopu do financ med drugim tudi zaradi pomanjkanja finančne pismenosti in nezmožnosti priprave zahtevane dokumentacije za vložitev prošnje za posojilo.
- Na posameznih kmetijah se razvijejo najrazličnejša znanja in izkušnje, ki so specifična za vsako kmetijsko gospodarstvo. Za prenos teh znanj so najprimernejši prenosniki, ki so vrsto let delali na kmetijskem gospodarstvu, ki so ga za nadaljevanje kmetije zaupali svojemu nasledniku.
- Pri upravičencih iz podukrepa 6.1 je opazen izrazit trend povečevanja izobrazbe mladih prevzemnikov glede na programsko obdobje 2007–2013, saj je za 13,8 % več mladih prevzemnikov z višjo, visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo ter za kar 31,6 % več mladih z srednješolsko izobrazbo. Zmanjšuje pa se število prevzemnikov s poklicno izobrazbo (za 30,9 % manj).
- Dejstvo, da je v prvih šestih javnih razpisih med upravičenci kar 56,5 % takih, ki imajo pridobljeno nekmetijsko izobrazbo in so izpolnili pogoj kmetijske ali kmetijstvu sorodne izobrazbe s pridobitvijo certifikata nacionalne poklicne kvalifikacije s področja kmetijstva ali kmetijstvu sorodnega področja, lahko potrjuje njihovo namero, da se dolgoročno ne nameravajo preživljati izključno s

kmetovanjem, temveč se nameravajo zaposliti izven KMG, če najdejo ugodno priložnost, najverjetneje pa bi jih večina še vedno delala tudi na svojem KMG.

- Za pridobitev formalne izobrazbe s področja kmetijstva so na razpolago številne možnosti. V Sloveniji imamo 18 izobraževalnih ustanov, ki izvajajo programe kmetijskih vsebin od nižjega poklicnega izobraževanja (III. stopnje izobrazbe) dalje.

- Mladi kmetje in drugi zainteresirani, lahko za potrebe svojega dela pridobijo nacionalno poklicno kvalifikacijo iz 27 poklicnih standardov s področja kmetijstva in kmetijstvu sorodnih dejavnosti.

- Hitreje kot upada število vpisov v srednje in višješolske programe biotehniških smeri, upada število vpisov v visokošolske in univerzitetne programe s področja kmetijstva in živinoreje. Ta trend je celo bolj kot v osrednji Sloveniji, ki pokriva tudi študente zahodnega dela Slovenije, opazen v vzhodnem delu Slovenije, ki je sicer bolj usmerjen v kmetijstvo.

- Vpis v visokošolske in univerzitetne programe biotehniške smeri je v zadnjih petih letih upadel za tretjino.

- V Sloveniji je v kmetijstvu prenos znanja do končnega uporabnika organiziran predvsem v sklopu kmetijske svetovalne službe, službe zdravstvenega varstva rastlin, strokovnih nalogah v rastlinski proizvodnji, svetovalne službe v čebelarstvu ter strokovnih nalog v živinoreji.

- 89 % upravičencev iz podukrepa M06.1 se poslužuje svetovalnih storitev JSKS. 36 % teh meni, da jim tako pridobljeni nasveti koristijo pri kmetovanju, 36 % jih meni, da jim srednje koristijo, 23 % delno, 20 % jih tovrstne nasvete prepozna kot koristne, le 4 % kot zelo koristne kar 16 % pa kot malo koristne ali nekoristne.

4. DOSTOP DO KAPITALA

Prihodek v kmetijstvu močno zaostaja za prihodki iz drugih gospodarskih dejavnosti, o čemer govori dejstvo, da je bil leta 2020 faktorski dohodek na zaposlenega v kmetijstvu le 6.540,81 EUR/PDM (C.24 Faktorski dohodek), medtem, ko je bila povprečna neto plača na zaposlenega v RS 14.504 (SURS, 2020). Ker prihodek iz kmetijske dejavnosti ne zadošča za kritje stroškov, kmetje v kmetijstvo vlagajo tudi prihodke iz drugih dejavnosti, če le-te imajo. 42 % anketiranih mladih kmetov – upravičencev podukrepa M06.1, ki imajo tudi prihodke izven kmetijstva, trdi, da vložijo do četrtino teh prihodkov v kmetijstvo, 27 % vložijo v kmetijstvo med 25 in 50 % dohodka, 31 % pa več kot 50 % dohodka prejetega izven kmetijske dejavnosti.

Podpora iz naslova podukrepa M06.1 pomembno vpliva na odločitev mladih kmetov za prevzem KMG od svojega prednika. O tem, kako pomemben vir sredstev za mlade kmete je podpora za zagon dejavnosti iz naslova podukrepa M06.1, govori dejstvo, da je kar 45 % anketiranih upravičencev odgovorilo, da KMG ne bi prevzeli, če ne bi imeli možnosti za koriščenje zagonske podpore.

Mladim kmetom je dostop do financiranja pogosto otežen, še posebej dokler ne postanejo lastniki nepremičnin. V večini primerov se mladi prevzemniki poslužujejo najemanja kreditov. V Sloveniji je le majhno število kreditnih institucij, ki nudijo posojila za namen kmetijstva. Krediti, ki jih nudijo banke kmetom in kmetijskim podjetjem so kratkoročni ali dolgoročni, za različne namene kot so:

- nakup mehanizacije, opreme in orodja,
- financiranje izgradnje, rekonstrukcije ali obnove gospodarskih objektov,
- financiranje obratnega kapitala in vložkov kot so surovine, semena, pesticidi, gorivo in podobno,
- specializirana posojila glede na zahtevo in potrebe stranke ,
- nakupa in urejanja zemljišč,

- ureditve trajnih nasadov,
- razvoja dopolnilnih dejavnosti na kmetijah.

Za varnost in stabilnost kmetij banke nudijo tudi varčevanja in zavarovanja. Zavarovanja nudijo za posevke, vrtnine, hmelj, grozdje, sadje, živino in vrtnarstvo. Zavarovanj se kmetje poslužujejo le v manjši meri, saj za večino kmetov predstavljajo veliko finančno obremenitev. Na voljo so tudi premoženjska in življenjska zavarovanja. V obliki paketov so posojila na voljo za setev, žetev in dopolnilno dejavnost na kmetiji.

Prav tako posamezne banke nudijo dodatne ugodnosti za mlade kmete, kot so npr.:

- brezplačno odprtje računa za dopolnilno dejavnost,
- ugodnejšo obrestno mero za kredite za kmetijsko dejavnost in za depozite nad 181 dni.

Mladi kmetje se soočajo s težavami pri dostopu do financ zaradi pomanjkanja poslovne in kreditne zgodovine ter pomanjkanja dobro vzpostavljenega odnosa z bankami. Zaradi pomanjkanja finančnih znanj, kmetje ne vlagajo prošenj za posojilo, ker o svojem finančnem položaju ne želijo razpravljati z zunanjo stranjo (banko). Drugi pomemben razlog za nezadostno povpraševanje po financah je nezmožnost kmetov, da pripravijo potrebno dokumentacijo. Ugotovljeno je bilo, da se kmetje, zlasti mladi kmetje, soočajo z višjimi stroški financiranja kot podjetja v drugih sektorjih.

Razlogi, ki kmete odvrtaajo od najemanja posojil so naslednji:

- strah pred nezmožnostjo odplačila dolga,
- pomanjkanje zavarovanj in pomanjkljiv gotovinski tok,
- visoki stroški posojil,
- kulturna vprašanja,
- obremenjujoči postopki najemanja posojila,
- pomanjkanje finančne pismenosti,
- slabe predhodne izkušnje drugih kmetov pri najemanju kredita (primeri, ko so banke zaradi neplačil zasegle kmetije),
- neugodni posojilni pogoji.

Delež zavrnjenih posojilnih vlog kmetijskega sektorja v slovenskih bankah je med 19 in 21 %, kar Slovenijo uvršča nad povprečje EU 24. Od kar 76 % slovenskih kmetov se na bankah zahteva zavarovanje s premoženjem.

Razlogi zaradi katerih banke zavračajo posojilne vloge kmetov so:

- pomanjkanje kreditne zgodovine,
- neustrezen poslovni načrt in pomanjkanje knjigovodstva,
- nesposobnost ekonomskega preživetja,
- predhodna zadolženost,
- tveganja, ki ga banke zaznavajo pri sektorju,
- pomanjkljiva zmožnost zavarovanja dolga.

Mladi kmetje imajo pri dostopu do financiranja več težav od navedenih. Mladi kmetje s prevzemom kmetije prevzamejo tudi njene stare dolgove, če obstajajo. Poleg tega morajo ob prevzemu izplačati starše – prenosnike in izplačati dediščino sorojencem. To mladim kmetom povečuje finančno breme in bistveno zmanjšuje njihovo plačilno zmožnost (likvidnost).

Na območju Slovenije delujeta dve veliki banki NLB (Nova ljubljanska banka) in NKBM (Nova kreditna banka Maribor). Banki ponujata specializirane bančne račune in kreditne kartice, vendar posojil z ugodnimi pogoji za kmete ne ponujata. Delavska hranilnica je banka z majhnim tržnim deležem, katere komitenti so večinoma podjetniki, ponuja pa tudi nekatere posebne posojilne proizvode kmetijskemu sektorju. Tujim bankam kmetje ne zaupajo zaradi slabih izkušenj z razlastitvami, ki so bile posledica nezmožnosti plačevanja dolgov.

Velika večina (približno 80%) kmetijskih proizvajalcev uporablja storitve Deželne banke Slovenije, ki ima bazo strank, sestavljeno pretežno iz kmetijskih proizvajalcev, kmetijskih zadrug in agroživilskih podjetij. Prvotno je bila to razvojna zadružna banka, sedaj pa je komercialna banka. Druge banke imajo omejene zmogljivosti ali voljo za financiranje kmetijskega sektorja. Ciljni izdelki so na voljo kmetom brez kreditne in poslovne zgodovine. Vendar Deželna banka Slovenije zahteva zavarovanje za vse posojilne produkte, običajno v obliki zemljišč ali zgradb. Za pridobitev posojila mora biti kmet komitent banke. Deželna banka ponuja posojila prilagojena potrebam kmetijskega sektorja in malih podjetnikov (npr. manjše zneske posojil, proizvodi, ki dopolnjujejo podpore za naložbe iz programa razvoja podeželja, blažje zahteve glede kreditne zgodovine za mlade kmete, prilagodljive roke odplačil v primeru težav z denarnim tokom in podobno). Na posojilno uspešnost vplivajo odnosi med banko in strankami. Zaradi zgodovine banke in zvestobe strank skoraj ni zabeleženih slabih izkušenj s strani kmetov. Če ima kmet težave z odplačevanjem posojila, banka običajno prilagodi posojilo in s tem olajša njegovo odplačevanje. Tudi zato, ker banka dobro pozna kmetijski sektor mladi kmetje niso prikrajšani za dostop do posojila.

Kmetom, ki nimajo poslovne ali kreditne zgodovine ali nimajo stabilnih poslovnih odnosov z banko, se pogosto ponujajo standardni gospodinjiski finančni proizvodi, kot so potrošniška in hipotekarna posojila. RRS podpira regionalni in podeželski razvoj, vključno z zagotavljanjem posojil z ugodno obrestno mero in daljšimi ročnostmi v kmetijstvu in agroživilskem sektorju. Poroča se, da je uporaba instrumenta precej nizka, deloma zaradi omejenega proračuna (EC, EIB, Financial Needs in teh agriculture and agri food sector in Slovenia, 2020).

V zadnjih 5 letih je Deželna banka Slovenije, ki ima posebno ponudbo za kmete, posojila za kmetijsko dejavnost (podatkov o namenu posojil nismo uspeli pridobiti) odobrila v višini 127.323.000 EUR. Po posameznih letih so posojila odobrili v naslednjih vrednostih:

- leto 2015: 19.908.000 EUR,
- leto 2016: 22.182.000 EUR,
- leto 2017: 29.744.000 EUR,
- leto 2018: 29.167.000 EUR,
- leto 2019: 26.322.000 EUR.

Pri isti banki poleg kreditov za kmetijsko dejavnost kmetje najemajo tudi:

- potrošniške kredite in
- kredite v okviru samostojnih podjetij oziroma družb z omejeno odgovornostjo, ki jih imajo nekateri kmetje odprte v okviru kmetije.

Podrobnejših podatkov glede starosti posojilojemalcev in razlogov zavrnitve kreditov nam banka ni posredovala, z obrazložitvijo, da jih v tovrstni obliki ne vodi (SKB, 2020).

Pogosta oblika financiranja kmetov v Sloveniji je leasing (zakup). Najpogosteje se leasing uporablja za traktorje, sledi leasing opreme in nepremičnin. Leasing družbe so pogosto del bančnih skupin: BKS Leasing, DBS Leasing, GB Leasing, NLB Leasing in RCI Leasing (Financial needs in the agriculture and agri food sectors in Slovenia, June 2020).

4.1 VLOGA REGIONALNEGA RAZVOJNEGA SKLADA PRI FINANCIRANJU PROJEKTOV V KMETIJSTVU IN GOZDARSTVU

Kot je bilo že omenjeno, kredite razpisuje tudi RSS, ki se ukvarja z dodeljevanjem finančnih spodbud za razvoj podeželja. RRS je javna institucija Republike Slovenije, ki je bila zasnovana z

namenom trajnega doseganja javnih ciljev v regionalnem razvoju in razvoju podeželja, kar udejanja z oblikovanjem spodbud, ki pomembno vplivajo na skladen regionalni razvoj. Spodbude sklad dodeljuje preko javnih razpisov za ugodna posojila ali garancije, občasno sklad pogodbeno za ministrstva izvaja tudi javne razpise za nepovratna sredstva. Upravičenci so KMG, kot so opredeljena v Zakonu o kmetijstvu in so vpisana v evidenco KMG, ki jo vodi ministrstvo, ki je pristojno za kmetijstvo. Iz leta v leto sklad za program kmetijstva in gozdarstva namenja vse več posojilnih sredstev, ki so namenjena za spodbujanje projektov iz primarne kmetijske pridelave, predelave in trženja ter gozdarskih projektov. Sklad se s ponudbo vse bolj približuje specializiranim ciljnim skupinam upravičencev, kot npr. sadjarjem in vinogradnikom, ki so utrpeli pozebo v dveh zaporednih letih ali javni razpis za nakup kmetijskih zemljišč. Z javnimi razpisi iz programa predfinanciranja je upravičencem omogočeno prebroditi finančno vrzel med odobritvijo nepovratnih spodbud in prejemom subvencije. Razpisuje tudi posojila za nakup zemljišč (Tabela 21). Skladova ponudba izhaja iz realnih potreb financiranja dobrih razvojnih projektov v kmetijstvu in živilstvu, vendar za mlade kmete in nove pristopnike v kmetijstvo še niso odprli posebne kreditne linije.

Tabela 21 : Vrste javnih razpisov po posameznih letih od 2015 dalje

Leto	Vrsta javnega razpisa
2015	Javni razpis za dodeljevanje posojil za primarno kmetijsko pridelavo A1 (UA1)
2016	Javni razpis za dodeljevanje posojil kmetijskim in gozdarskim projektom - A1, A2, A3
2016	Javni razpis za predfinanciranje projektov kmetijskih gospodarstev z odobrenimi evropskimi sredstvi - PF2 (VPFA)
2016	Javni razpis za reprogramiranje investicijskih posojil v prirejo mleka - A1 (VAR)
2017	Javni razpis za dodeljevanje posojil kmetijskim in gozdarskim projektom - A1, A2, A3 (ZA)
2017	Javni razpis za predfinanciranje projektov kmetijskih gospodarstev z odobrenimi evropskimi sredstvi - PF2 (ZPFA)
2017	Javni razpis za obratna sredstva v sadjarstvu in vinogradništvu - A1 (ZAO)
2017	Javni razpis za reprogramiranje investicijskih posojil v sadjarstvu in vinogradništvu - A1 (ZAR)
2018	Javni razpis za dodeljevanje posojil kmetijskim in gozdarskim projektom - A1, A2, A3
2019	Javni razpis za ugodna posojila za kmetijske in gozdarske projekte - A1, A2, A3 (YA)
2019	Javni razpis za ugodna posojila za nakup kmetijskih zemljišč - A1
2019	Drugi javni razpis za predfinanciranje kmetijskih projektov z odobrenimi evropskimi sredstvi - PF2
2020	Javni razpis za obratna sredstva v primarni kmetijski pridelavi - A-1

Vir: RRS, 2020

4.1.1 REZULTATI OBDELAVE VLOG

Po javnih razpisih, namenjenih izključno KMG, je RRS v letih 2015 do 2020 obdelal 346 vlog. Odobrenih je bilo 239 posojil (69%), zavrnjenih je bilo 37 vlog (11%), zavrženih 41 vlog (12%), 29 vlagateljev pa je odstopilo od vloge (8%) (Tabela 22).

Od 346 vlog je 7 vlog takih, kjer starost vlagatelja ni poznana, ker vlagatelj v vlogi podatka ni razkril. Med vlogami je tudi 16 gospodarskih subjektov, ki imajo KMG- MID številko. Preostanek vlog je razvrščen glede na starost vlagatelja:

- pri 113 vlogah so vlagatelji stari do 40 let (35%),
- pri 210 vlogah so vlagatelji stari 41 let ali več (65%), od katerih je:

- 98 vlog, kjer so vlagatelji stari od 41 do 50 let (47%),
- 111 (53 %) vlog, kjer so vlagatelji stari 51 let in več, od teh 2 vloge vlagateljev starejših od 90.

Tabela 22: Rezultati obdelave vlog

Rezultati obdelavi vlog in odstotki odobrenih, zavrženih ali zavrženih vlog ter odstopov v fazi obdelave Razdelitev vlog po skupinah	Št. odobrenih vlog in odstotek v skupini	Št. zavrženih vlog in odstotek v skupini	Št. zavrženih vlog in odstotek v skupini	Št. odstopov od vloge in odstotek v skupini
1 Vloge vlagateljev, starih do vključno 40 let	81 (72%)	13 (11%)	10 (9%)	9 (8%)
2 Vloge vlagateljev, starih 41 let ali več	150 (71%)	19 (9%)	25 (12%)	16 (8%)
3 Vloge vlagatelj, ki niso razkrili svoje starosti	0 (0%)	6 (86%)	0	1 (14%)
4 Vloge gospodarskih subjektov	8 (50%)	3 (19%)	2 (12%)	3(19%)
SKUPAJ	239 (69%)	41 (12%)	37 (11%)	29 (8%)

Vir: RRS, 2020

Vlagateljem, starim do vključno 40 let je bilo odobrenih 81 (72 %) vlog, zavrženih in zavrženih je bilo dobra petina od vloženih vlog (41 vlog oz. 12 %), 29 (8 %) pa jih je od vloge odstopilo. Ti podatki kažejo na dejstvo, da so bili mladi kmetje v zadnjih petih letih enako uspešni prosilci za posojila kot kmetje, stari 41 let in več. Vlagatelj lahko kadarkoli odstopi od vloge.

V starostni skupini vlagateljev, starih do vključno 40 let so bili razlogi za zavrnitev naslednji: niso dosegali vstopnega pogoja kreditne sposobnosti, niso izkazovali ustreznega zavarovanja, niso dosegli dovolj točk. V isti starostni skupini so bili razlogi za zavrženje naslednji: vlagatelji niso poslali dopolnitve, niso dodali obveznih sestavin, neustrezna dopolnitev, nepravočasna dopolnitev.

Medtem so bili v starostni skupini vlagateljev, starih 41 let ali več, razlogi za zavrnitev: nedoseganje vstopnega pogoja kreditne sposobnosti, neizkazano ustrezno zavarovanje, nedoseganje vstopnega praga točk, zmanjkalo je razpisanih sredstev, projektna dokumentacija se ni glasila na vlagatelja, neupravičen namen investicije, neupravičeni stroški financiranja, neupravičen vlagatelj za sofinanciranje. V isti starostni skupini so bili razlogi za zavrženje naslednji: nedopolnjene vloge, vloge niso vsebovale obveznih sestavin, neustrezana dopolnitev vloge, nepravočasna dopolnitev vloge.

Glede vrsto naložb je iz baz podatkov za obravnavanih 346 vlog razvidno:

- na javne razpise za investicijske projekte, kjer je upravičen strošek tudi nakup kmetij, kmetijskih in gozdnih zemljišč so prispele 203 vloge (59%),
- na javna razpisa za reprogramiranje finančnih obveznosti rejcev mleka, sadjarjev in vinogradnikov je prispelo 52 vlog (15%),
- na javna razpisa za pred- financiranje projektov kmetijskih gospodarstev je prispelo 38 vlog (11%),

- na javni razpis za obratna sredstva je prispelo 36 vlog (10%),
- na javni razpis za zemljišča, ki še ni zaključen je prispelo 17 vlog (5%).

Informacije predstavljajo le trenutni presek stanja. Javni razpis za nakup kmetijskih in gozdnih zemljišč je bil namreč ločeno objavljen šele v letu 2019, postopoma pa se število vlog povečuje, saj usmerjen razpis zagotavlja hitrejšo obravnavo vlog in nižje zahteve po zavarovanju. Ravno tako se pričakuje porast vlog za obratna sredstva, saj je trenutno v obravnavi 28 vlog po javnem razpisu za obratna sredstva v primarni kmetijski pridelavi, objavljenem v maju 2020, z namenom blaženja negativnih posledic epidemije s koronavirusom na območju Republike Slovenije.

V okviru nakupov kmetij, kmetijskih in gozdnih zemljišč je stanje takšno, da je po vseh javnih razpisih skupno 49 vlog, kjer so bili upravičeni stroški izključno povezani z nakupom kmetije, kmetijskega ali gozdnega zemljišča, kar predstavlja 15% projektov.

Tabela 23: Rezultati obdelav vlog po višini odobrenih sredstev

	Razdelitev vlog po skupinah	Št. odobrenih vlog	Odobreni znesek posojil (v EUR)
1	Vloge vlagateljev, starih do vključno 40 let	81	14.262.620,21
2	Vloge vlagateljev, starih 41 let ali več	150	17.201.873,24
3	Vloge vlagatelj, ki niso razkrili svoje starosti	0	0,00
4	Vloge gospodarskih subjektov	8	2.176.117,58
	SKUPAJ	239	33.640.611,03

Vir: RRS, 2020

Glede na dejstvo, da je le 35 % vseh vlagateljev starih do 40 let, pa jim je bilo odobrenih 42,4 % (če izvajamo gospodarske subjekte 45,3 %) vseh odobrenih sredstev oziroma 14.262.620,21 EUR, kar pomeni, da v povprečju zaprosijo za višja posojila kot vlagatelji stari 41 let ali več (Tabela 23).

Tabela 24: Št. prispelih vlog in višina odobrenih posojil za posamezne namene

	Razdelitev vlog po skupinah	Št. odobrenih vlog	Odobreni znesek posojil (v EUR)
1	investicijski projekti, kjer je upravičen strošek tudi nakup kmetij, kmetijskih in gozdnih zemljišč	203	20.421.647,72
2	reprogramiranje finančnih obveznosti rejcev mleka, sadjarjev in vinogradnikov	52	9.234.206,64
3	pred- financiranje projektov kmetijskih gospodarstev	38	2.440.734,00
4	obratna sredstva	36	774.251,67
5	Nakup kmetijskih in gozdnih zemljišč	17	769.771,00

SKUPAJ

346

33.640.611,03

Vir: RRS, 2020

Podatkov o starosti vlagateljev po investicijskih stroških nismo uspeli pridobiti. Predvidevamo pa, da je med 203 upravičenci za vloge investicijskih stroškov, kjer je upravičen strošek tudi nakup kmetij, kmetijskih in gozdnih zemljišč, tudi veliko mladih do 40 let starosti. Za te namene je bilo v zadnjih petih letih odobrenih 20.421.647,72 EUR. Sledijo sredstva za reprogramiranje finančnih obveznosti rejcev mleka, sadjarjev in vinogradnikov, predfinanciranje projektov KMG in obratna sredstva. Najmanj 17 odobrenih vlog je bilo za nakup kmetijskih in gozdnih zemljišč v višini 769.771,00 EUR. V vseh petih letih je bilo 346 upravičencem odobrenih 33.640.611,03 EUR posojil (Tabela 24).

Javni razpis za nakup kmetijskih in gozdnih zemljišč je bil ločeno objavljen šele v letu 2019, postopoma pa se število vlog povečuje, saj usmerjen razpis zagotavlja hitrejšo obravnavo vlog in nižje zahteve po zavarovanju. Ravno tako se pričakuje porast vlog za obratna sredstva, saj je trenutno v obravnavi 28 vlog po Javnem razpisu za obratna sredstva v primarni kmetijski pridelavi, objavljenem v maju 2020, z namenom blaženja negativnih posledic epidemije s koronavirusom na območju Republike Slovenije.

Glede nakupov kmetij, kmetijskih in gozdnih zemljišč je pomembna informacija, da je po vseh javnih razpisih skupno 49 vlog, kjer so bili upravičeni stroški izključno povezani z nakupom kmetije, kmetijskega ali gozdnega zemljišča, kar predstavlja 15% projektov.

4.1.2 USPEŠNOST VRAČILA SREDSTEV

Uspešnost vračila sredstev na RRS obvladujejo preko SDO. SDO je delovno telo, ki ga imenuje direktor in deluje na področju izterjave dospelih neplačanih terjatev in na področju skrbništva nad posojiljemalci, v katerega so imenovani predstavniki finančnega sektorja, sektorja za izvajanje spodbud in splošnega sektorja. Naloge SDO so:

- sistematična obdelava zapadlih neplačanih terjatev,
- obravnavo strokovnih vprašanj v zvezi s terjatvami,
- obravnavo skrbniških poročil,
- predlaga morebitne aktivnosti pri posameznem posojiljemalcu.

Neplačane zapadle terjatve se izterjujejo v skladu s Pravilnikom o izterjavi dospelih neplačanih terjatev z dne 3. 2. 2014. Strokovne službe Sklada se vključujejo v izterjavo terjatev pri zamudah dolžnikov nad 90 dni, kadar so bili redni opominjevalni postopki izterjave na RRS in v bankah neuspešni, ter hkrati sodelovale v stečajnih postopkih in prisilnih poravnava. Terjatve so se izterjevale telefonsko, s pisnimi opomini, opravljenimi razgovori in sodnimi postopki.

Na dan 15. 6. 2020 je bilo 29 dolžnikov iz naslova odobrenih kmetijskih projektov, zapadli dolg pa je znašal 1.181.245,43 EUR. Samo 2 dolžnika sta mlajša od 40 let, njun dolg znaša 11.137,37 EUR.

Tako št. dolžnikov kot višina zapadlega dolga se iz leta v leto zmanjšuje. Na znižanja so vplivala prejeta plačila iz naslova odpovedanih pogodb in odpisi neizterljivih terjatev Sklada ter zmanjšanje zamud pri plačevanju obveznosti.

RRS ima na dan 31. 12. 2019 odpovedanih 13 pogodb iz naslova kmetijskih projektov, katerih skupna višina terjatev znaša 1.130.710,43 EUR, kar predstavlja 96% zapadlega dolga. Starost vlagateljev odpovedanih pogodb je 41 let in več.

4.2 DOSTOPNOST DRUGIH ZUNANJIH VIROV FINANCIRANJA

Po podatkih raziskave o finančnih potrebah in dostopu kmetijskih gospodarstev do finančnih sredstev, ki sta jo leta 2018 opravili Evropska investicijska banka in Evropska komisija med KMG iz 24 držav članic, je v Sloveniji kar 16,7 % KMG, ki se bojijo zaprositi za bančno posojilo, ker se bojijo zavrnitve. Po drugi plati pa raziskava navaja podatke, da bankeodobrijo kar 82,4 % vlog za posojila v celoti. Slovenska KMG 73 % pridobljenih kreditov porabijo zlasti za financiranje naložb v stroje, opremo in objekte, za izboljšanje zemljišč 3 %, za obratni kapital 18 % in za nakup zemljišč 10 %. Navajajo tudi, da 43 % KMG pričakuje, da bodo potrebe po financiranju ostale nespremenjene, 37 % pa, da se bodo povečale.

Če bi se obrestna mera posojil znižala ali bi bilo odplačevanje posojil prilagojeno poslovnemu ciklu KMG, je pričakovati, da bi se 19 % KMG zagotovo odločilo, da bi zaprosili za posojilo, 49 % bi se za tovrstno posojilo mogoče odločilo, 31 % pa se jih kljub ugodnostim ne bi odločilo za posojilo (Survey on financial needs and access to finance of EU agricultural enterprises).

Ključne ugotovitve:

- Višina prihodka iz kmetijstva močno zaostaja za prihodkom iz ostalih gospodarskih dejavnosti, zato za mlade kmetovanje ni privlačen poklic.
- Mladim je dostop do zunanjih virov financiranja pogosto otežen, še posebej dokler ne postanejo lastniki nepremičnin. V večini primerov se mladi prevzemniki poslužujejo najemanja kreditov. V Sloveniji je le majhno število kreditnih institucij, ki nudijo posojila za namen kmetijstva.
- Pri dostopu do financ se mladi kmetje pogosto soočajo s težavami zaradi pomanjkanja poslovne in kreditne zgodovine ter pomanjkanja dobro vzpostavljenega odnosa z bankami. Glavna razloga, ki mlade kmete odvračata od vlaganja prošenj za posojilo sta pomanjkanje finančnih znanj in ker o svojem finančnem položaju ne želijo razpravljati z zunanjo stranjo – banko.
- V Slovenijo je majhno število kreditnih institucij, ki nudijo posojila za namen kmetijstva. Približno 80 % kmetijskih proizvajalcev uporablja storitve Deželne banke Slovenije, ki je bila prvotno razvojna zadružna banka, sedaj pa je komercialna banka. Deželna banka Slovenije dodeljuje posojila tudi kmetom – komitentom brez kreditne in poslovne zgodovine, vendar zahteva zavarovanje v obliki zemljišč ali zgradb. V primeru težav pri odplačevanju obveznosti je možna prilagoditev rokov odplačil.
- Posojila, ki jih banke nudijo kmetom in kmetijskim podjetjem so kratkoročni in dolgoročni za naslednje namene: nakup mehanizacije, opreme, orodja, financiranje izgradnje, rekonstrukcije in obnove gospodarskih objektov, financiranje obratnega kapitala in vložkov kot so surovine, semena, pesticidi, gorivo in podobno, nakupa in urejanja zemljišč, ureditve trajnih nasadov in razvoja dopolnilnih dejavnosti na kmetijah.
- Kmetom so na voljo tudi varčevanja in zavarovanja. Zavarovanja so na voljo za posevke, vrtnine, hmelj, grozdje, sadje, živino in vrtnarstvo.
- V zadnjih 5 letih je Deželna banka Slovenije, ki ima posebno ponudbo za kmete, posojila za kmetijsko dejavnost, odobrila v višini 127.3 mio EUR.
- Delež zavrnjenih posojilnih vlog kmetijskega sektorja v slovenskih bankah je med 19 in 21 %, kar Slovenijo uvršča nad povprečje EU 24. Od kar 76 % slovenskih kmetov se na bankah zahteva zavarovanje s premoženjem. Razlogi zaradi katerih banke zavračajo posojilne vloge kmetov so: pomanjkanje kreditne zgodovine, neustrezen poslovni načrt in pomanjkanje knjigovodstva, nesposobnost ekonomskega preživetja, predhodna zadolženost, tveganja, ki ga banke zaznavajo pri sektorju, pomanjkljiva zmožnost zavarovanja dolga.
- Kmetom, ki nimajo poslovne ali kreditne zgodovine ali nimajo stabilnih poslovnih odnosov z banko, se pogosto ponujajo standardni gospodinjiski finančni proizvodi, kot so potrošniška in hipotekarna posojila. RRS podpira regionalni in podeželski razvoj, vključno z zagotavljanjem posojil

z ugodno obrestno mero in daljšimi ročnostmi v kmetijstvu in agroživilskem sektorju. Poroča se, da je uporaba instrumenta precej nizka, deloma zaradi omejenega proračuna.

- V anketi, ki je bila opravljena med mladimi kmeti – upravičenci podukrepa M06.1, je 42 % anketiranih mladih kmetov, ki imajo tudi prihodke izven kmetijstva, trdilo, da vložijo do četrtno teh prihodkov v kmetijstvo, 27 % vložijo v kmetijstvo med 25 in 50 % dohodka, 31 % pa več kot 50 % dohodka prejetega izven kmetijske dejavnosti. O tem, kako pomemben vir sredstev za mlade kmete je podpora za zagon dejavnosti iz naslova podukrepa M06.1, govori dejstvo, da je kar 45 % anketiranih upravičencev odgovorilo, da KMG ne bi prevzeli, če podpore ne bi bilo možno koristiti.

- Iz leta v leto Slovenski regionalni razvojni sklad (RSS) za program kmetijstva in gozdarstva namenja vse več posojilnih sredstev, ki so namenjena za spodbujanje projektov iz primarne kmetijske pridelave, predelave in trženja ter gozdarskih projektov. Z javnimi razpisi RSS iz programa predfinanciranja je upravičencem omogočeno prebroditi finančno vrzel med odobritvijo nepovratnih spodbud in prejemom subvencije. Razpisuje tudi posojila za nakup zemljišč.

- Po javnih razpisih, namenjenih izključno KMG, je RRS v letih 2015 do 2020 obdelal 346 vlog. Odobrenih je bilo 69 % zaprosenih posojil.

- Vlagateljem, starim do vključno 40 let je RSS odobril 72 % vlog, zavrženih in zavrženih je bilo dobra petina od vloženih vlog (12 %), 8 % pa jih je od vloge odstopilo. Ti podatki kažejo na dejstvo, da so bili mladi kmetje v zadnjih petih letih enako uspešni prosilci za posojila kot kmetje, stari 41 let in več.

- V starostni skupini vlagateljev na javne razpise RSS, starih do vključno 40 let so bili razlogi za zavrnitev naslednji: niso dosegali vstopnega pogoja kreditne sposobnosti, niso izkazovali ustreznega zavarovanja, niso dosegli dovolj točk. V isti starostni skupini so bili razlogi za zavrnjenje naslednji: vlagatelji niso poslali dopolnitve, niso dodali obveznih sestavin, neustrezna dopolnitev, nepravočasna dopolnitev. Nameni posojil so bili: nakup kmetij, kmetijskih in gozdnih zemljišč, reprogramiranje finančnih obveznosti rejcev mleka, sadjarjev in vinogradnikov, predfinanciranje projektov kmetijskih gospodarstev in obratna sredstva. 15 % projektov je povezanih s stroški nakupa kmetije ali kmetijskega ali gozdnega zemljišča.

- Ob zaključku prve polovice leta 2020 je RRS zabeležil 29 dolžnikov iz naslova odobrenih kmetijskih projektov, dolg posojilojemalcev mlajših od 40 let je znašal 0,9 % skupnega dolga vseh posojilojemalcev.

- Pogosta oblika financiranja kmetov v Sloveniji je leasing (zakup), ki se najpogosteje uporablja za traktorje, sledi leasing opreme in nepremičnin.

- Po podatkih raziskave o finančnih potrebah in dostopu KMG do finančnih sredstev, ki sta jo leta 2018 opravili Evropska investicijska banka in Evropska komisija med KMG iz 24 držav članic, je v Sloveniji kar 16,7 % KMG, ki se bojijo zaprositi za bančno posojilo, ker se bojijo zavrnitve. Po drugi plati pa raziskava navaja podatke, da banke odobrijo kar 82,4 % vlog za posojila v celoti. Če bi se obrestna mera posojil znižala ali bi bilo odplačevanje posojil prilagojeno poslovnemu ciklu KMG, je pričakovati, da bi se 19 % kmetijskih gospodarstev zagotovo odločilo, da bi zaprosili za posojilo, 49 % bi se za tovrstno posojilo mogoče odločilo, 31 % pa se jih kljub ugodnostim ne bi odločilo za posojilo.

5. SPECIFIČNI PROBLEMI MLADIH KMETOV

5.1 KMETOVANJE V OBMOČJIH Z OMEJENIMI DEJAVNIKI ZA KMETOVANJE (OMD)

Mladi kmetje se pri svoji dejavnosti spopadajo s številnimi specifičnimi problemi. Eden od teh je tudi kmetovanje na območjih z omejenimi možnostmi za kmetovanje. Upravičencem podukrepa M06.1 s teh območij je bilo do konca leta 2020 izplačanih 82,2 % sredstev, od tega 58,1 % za

gorska območja. Več kot dve petini upravičencev kmetuje na kmetijskih gospodarstvih, katerih polovica kmetijskih zemljišč leži na območjih z nad 300 točk OMD. Med temi jih 33 % poleg kmetijskih opravlja tudi nekmetijske dejavnosti, od teh jih 16 % jih opravlja gozdarsko dejavnost.

Gorsko območje zajema 72,4 % površine Slovenije, oziroma večinski del vzpetega sveta (Gorska in obmejna območja, UL FF, november 2016).

V najtežjih pogojih za kmetovanje, v območjih nad 700 m nadmorske višine, z več kot polovico kmetijskih zemljišč v upravljanju v naklonu nad 30 %, kmetuje 368 kmetijskih gospodarstev, ki imajo v upravljanju več kot 3 ha primerljivih kmetijskih površin, in imajo enega ali več članov kmetije v starostni skupini od 16 do 38 let, se pravi imajo potencialne prevzemnike kmetij. 164 takih kmetijskih gospodarstev ima v obdelovanju nad 5 ha primerljivih kmetijskih površin. Kmetijska gospodarstva, ki ležijo na območjih z navedenimi lastnostmi, na katerih že gospodarijo nosilci stari do 40 let, imajo v lasti povprečno 36,8 ha gozda.

5.2 NESREČE PRI DELU

Pomembno dejstvo o delu na slovenskih kmetijah so tudi podatki o delovnih nesrečah pri delu na kmetiji in v gozdu, kot tudi v prometnih nesrečah. Po uvedbi obvezne traktorske kabine je bilo v Sloveniji 16,8 smrti na milijon prebivalcev, kar je izredno visoko število, v primerjavi z Avstrijo, kjer je bilo 4,7 smrtnih žrtev na milijon prebivalcev in z Nemčijo, kjer je bilo 0,7 smrtnih žrtev na milijon prebivalcev.

Poseben problem so številne delovne nesreče na KMG, ki se pogosto končajo s smrtnimi žrtvami. V nadaljevanju so predstavljeni podatki po starostnih razredih, pri čemer je mejnik 44 let, ker na tak način podatke vodi Policija, od koder črpa podatke KGZS.

Tabela 25: Delovne nesreče v kmetijstvu in gozdarstvu v Sloveniji v obdobju 2015-2019 po starosti udeležencev (skupaj za vse vrste poškodb oz. posledic)

Starost/leto	2015	2016	2017	2018	2019	Skupaj št.	Skupaj %
do 44	95	40	40	47	40	262	35,3
nad 44	113	85	87	90	89	464	62,4
Ni podatka	7	3	2	3	2	17	2,3
Skupaj	215	128	129	140	131	743	100

Vir: KGZS, 2020

V zadnjih petih letih je bilo v Sloveniji 743 delovnih nesreč pri delu na kmetiji in v gozdu. Največ nesreč, kar 215, jih je bilo leta 2015, zadnja štiri leta jih je skoraj polovico manj, vendar se število z leti ne zmanjšuje. Kljub temu, da je skoraj štiri petine (78 %) mladih kmetov – upravičencev iz podukrepa 6.1 v anketi navedlo, da varnostnim vprašanjem posvečajo več pozornosti kot njihovi predhodniki, (npr. uporaba zaščitne opreme, udeležba na tečaju varnosti in podobno), podatki kažejo, da je v delovnih nesrečah traktoristov starih do 44 let še vedno dobra tretjina (35 %) delovnih nesreč. Ostali udeleženci so bili starejši od 44 let (preglednica 25).

Tabela 26: Prometne nesreče v Sloveniji v katerih so bili udeleženi vozniki traktorjev v obdobju 2015-2019 in posledice teh nesreč za voznike traktorjev po vrsti poškodbe oz. posledice in po starosti udeležencev

Poškodba, posledica/leto	2015	2016	2017	2018	2019	Skupaj št.	Delež (v %)
Brez poškodbe; do 44 let	52	64	46	61	59	282	37,3

Lažja telesna poškodba; do 44 let	11	4	9	10	2	36	4,8
Huda telesna poškodba; do 44 let	1	1	1	1	0	4	0,5
Smrt; do 44 let	1	1	0	0	0	2	0,3
Skupaj; do 44	65	70	56	72	61	324	42,9
Brez poškodbe; nad 44 let	59	74	66	74	77	350	46,3
Lažja telesna poškodba; nad 44 let	14	13	6	13	8	54	7,1
Huda telesna poškodba; nad 44 let	5	3	9	2	2	21	2,8
Smrt; nad 44 let	1	3	0	1	2	7	0,9
Skupaj nad 44	79	93	81	90	89	432	57,1
Skupaj vsi	144	163	137	162	150	756	100

Vir: KGZS, 2020

V zadnjih petih letih je bilo v Sloveniji 756 prometnih nesreč, v katerih so bili udeleženi traktoristi. V teh prometnih nesrečah je bilo 324 (skoraj 43 %) udeleženih traktoristov, starih do 44 let. Velika večina ni bila poškodovana, 36 jih je utrpela lažje poškodbe, 4 hude telesne poškodbe, 2 pa sta umrla.

432 (57 %) traktoristov – udeležencev prometnih nesreč je bilo starih 44 let in več. Od teh jih je 350 preživelo brez poškodb, 54 jih je imelo lažje, 21 pa hude telesne poškodbe. 7 traktoristov starih nad 44 let je v prometnih nesrečah umrlo (Tabela 26).

5.3 DOSTOP DO INTERNETA

Pri dostopu do informacij in dodatnih znanj si predvsem mladi pomagajo z internetom. Nezadostna pokritost podeželja z internetom pa je velika prepreka, s katero se spopadajo podeželski prebivalci, saj pokritost Slovenije z internetom ni zadostna.

Slovenija se s 95,4-odstotno pokritostjo z internetom uvršča na 22. mesto med državami članicami EU. Tudi pri kazalniku razpoložljivosti standardnih fiksnih širokopolasnih povezav na podeželju smo uvrščeni v spodnjo tretjino držav (Slovenija: 82,1 %, povprečje EU: 89,6 %). Boljše stanje, vendar ne zadovoljivo, dosegamo pri pokritosti z dostopnimi tehnologijami naslednje generacije (Slovenija: 78,2 %, povprečje EU: 68,1 %). Trend zaostajanja Slovenije pri razvoju širokopolasne infrastrukture je v zadnjih letih izrazit in se povečuje. Tako po razširjenosti širokopolasnega dostopa vedno bolj zaostajamo za evropskim povprečjem, kar je posledica počasnejše gradnje širokopolasne infrastrukture v primerjavi z drugimi državami EU. Delni vzrok za slabo stanje širokopolasne infrastrukture na podeželskih območjih, kar moramo upoštevati tudi pri načrtovanju nadaljnjega razvoja, je izrazito razpršena poseljenost slovenskega podeželja, ki jo potencialni zasebni investitorji – operaterji elektronskih komunikacij navajajo kot ključno oviro pri oblikovanju vzdržnih poslovnih modelov na teh območjih.

Po indeksu digitalnega gospodarstva, ki ga je oblikovala EK, da bi ocenila razvoj držav EU na področju digitalnega gospodarstva in družbe, se Slovenija s splošno oceno 0,41 uvršča na 19. mesto med 28 državami članicami EU. Gre za sestavljen indeks, pri čemer se Slovenija najslabše

uvršča na področju povezljivosti, ker so fiksne širokopasovne povezave na voljo 89% gospodinjstvom, povprečje EU pa je 97%. V profilu države Slovenije za leto 2015 je navedeno, da se spoprijema s številnimi izzivi, najprej pa mora izboljšati pokritost s širokopasovnimi omrežji. Skladno z navedenim lahko ugotovimo, da je na podeželju stanje razpoložljivosti širokopasovne infrastrukture nesprijemljivo slabo in da zasebni investitorji nimajo tržnega interesa za samostojna vlaganja. Ključna vzroka za to sta redka poseljenost in dolge razdalje komunikacijskih povezav, ki skupaj zelo podražita gradnjo širokopasovne infrastrukture za posamezni priključek (Načrt razvoja širokopasovnih omrežij naslednje generacije do leta 2020, 2016).

5.4 MEDGENERACIJSKA TRENJA

Občasno tako prevzemniki kot prenosniki odkrito izražajo nezadovoljstvo z novonastalo situacijo po prenosu družinske kmetije na mlajšo generacijo. Tovrstne razmere na podeželju so znane tudi v ZSPM, ki je na temo svetovanja za premagovanje duševnih težav med kmečkim prebivalstvom, povabila svetovalko z avstrijske koroške deželne zbornice, ki je predstavila izkušnje s svetovanjem za duševno zdravje na srečanju z mladimi kmeti 19. 11. 2019. Tovrstne težave so bile ena od tem zasedanja Sveta za ženske na podeželju, dne 7. 5. 2020, ki priznavajo, da je potrebno za ohranjanje kmečke populacije na podeželju pristopiti k reševanju medgeneracijskih trenj sistematično, z večjo občutljivostjo za medsebojne odnose in duševno zdravje. Redke domače raziskave o strategijah razvoja na družinskih kmetijah in konfliktnih ter ambivalentnih odnosih med spoloma in generacijami potrjujejo v tujih raziskavah prepoznane vire težav in negotovosti, zaradi katerih kmetice in kmetje doživljajo prekomerni stres, s katerimi se bolj ali manj uspešno spoprijemajo. V letu 2020 so na MKGP stekle aktivnosti za pridobitev informacij o izkušnjah svetovanja za premagovanje duševnih težav na kmetijah (MKGP, 2020).

Ključne ugotovitve:

- O tem, koliko mladih kmetov upravičencev iz podukrepa 6.1 kmetuje na območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost govori dejstvo, da je bilo kar 82,2 % vseh izplačanih sredstev do konca leta 2019 izplačanih upravičencem, ki kmetujejo v OMD, od tega 61,0 % za gorska območja. Več kot dve petini upravičencev kmetuje na kmetijskih gospodarstvih katerih več kot polovica kmetijskih zemljišč leži na območjih z več kot 300 točk OMD. Med temi upravičenci jih 33 % opravlja poleg osnovne kmetijske tudi nekmetijske dejavnosti, 16,3 jih opravlja gozdarsko dejavnost.
- 368 kmetijskih gospodarstev, ki ležijo na območjih nad 700 m nadmorske višine in na strminah z nad 30 % naklonom, ki kmetujejo na več kot 3 ha primerljivih kmetijskih površin ima potencialne prevzemnike, imajo pa težave z doseganjem spodnjega vstopnega praga za dostop do podpor za mlade kmete.
- Pomembno dejstvo o delu na slovenskih kmetijah so tudi podatki o delovnih nesrečah pri delu na kmetiji in v gozdu, kot tudi v prometnih nesrečah. Po uvedbi obvezne traktorske kabine je bilo v Sloveniji 16,8 smrti na milijon prebivalcev, kar je izredno visoko število, v primerjavi z Avstrijo, kjer je bilo 4,7 smrtnih žrtev na milijon prebivalcev in z Nemčijo, kjer je bilo 0,7 smrtnih žrtev na milijon prebivalcev.
- Kljub temu, da je skoraj štiri petine (78 %) mladih kmetov – upravičencev iz podukrepa 6.1 v anketi navedlo, da varnostnim vprašanjem posvečajo več pozornosti kot njihovi predhodniki, (npr. uporaba zaščitne opreme, udeležba na tečaju varnosti in podobno), podatki kažejo, da je v delovnih nesrečah traktoristov starih do 44 let še vedno dobra tretjina (35 %) delovnih nesreč.
- V zadnjih petih letih je bilo v Sloveniji 756 prometnih nesreč, v katerih so bili udeleženi traktoristi. V teh prometnih nesrečah je bilo 324 (skoraj 43 %) udeleženih traktoristov, starih do 44 let. Velika večina ni bila poškodovana, 36 jih je utrpela lažje poškodbe, 4 hude telesne poškodbe, 2 pa sta umrla.
- Težave, ki nastanejo v medgeneracijskih odnosih so zelo občutljiva in pereča tema. Zato so bile izpostavljene tudi kot ena od tem zasedanja Sveta za ženske na podeželju, dne 7. 5. 2020, kjer je

bilo prepoznano, da je potrebno za ohranjanje kmečke populacije na podeželju pristopiti k reševanju medgeneracijskih trenj sistematično, z večjo občutljivostjo za medsebojne odnose in duševno zdravje.

- Pri dostopu do informacij in dodatnih znanj si predvsem mladi pomagajo z internetom. Slovenija se s 95,4-odstotno pokritostjo z internetom uvršča na 22. mesto med državami članicami EU. Trend zaostajanja Slovenije pri razvoju širokopasovne infrastrukture je v zadnjih letih izrazit in se povečuje. Delni vzrok za slabo stanje širokopasovne infrastrukture na podeželskih območjih, kar moramo upoštevati tudi pri načrtovanju nadaljnjega razvoja, je izrazito razpršena poseljenost slovenskega podeželja, ki jo potencialni zasebni investitorji – operaterji elektronskih komunikacij navajajo kot ključno oviro pri oblikovanju vzdržnih poslovnih modelov na teh območjih.

6. DOSEDANJE IZKUŠNJE

6.1 IZVAJANJE PRP 2007-2013 IN PRP 2014-2020

V okviru PRP 2007-2013 je bilo skupaj podprtih 2.651 mladih kmetov, ki jim je bilo skupaj izplačanih 55,4 mio EUR, v okviru PRP 2014-2020 pa do 31. 8. 2020 1.413 mladih prevzemnikov, ki jim je bilo skupaj odobrenih 52,6 mio EUR in izplačanih 39,1 mio EUR.

V programskem obdobju 2007–2013 je bilo podprtih prevzemnic 448 (16,9 %), v obdobju 2014–2020 pa 262 (18,5 %) prevzemnic.

V programskem obdobju 2007–2013 se je na prevzetih KMG zaposlilo približno 37 % mladih prevzemnikov, medtem ko se je v tekočem programskem obdobju na prevzetih KMG zaposlilo 71,72 % mladih prevzemnikov, kar je posledica dejstva, da je na za zaposlene mlade kmete v okviru podukrepa 6.1 višja pavšalna podpora (45.000 EUR). Med 309 mladimi kmeti, ki so prejeli višjo pavšalno podporo, ker so bili zavarovani iz naslova kmetijske dejavnosti in so jim obveznosti iz naslova podukrepa 6.1 potekle, je 29 (9,4 %) takih, ki niso več vključeni v zavarovanja iz opravljanja kmetijske dejavnosti, med njimi je 25 takih, ki so se zaposlili iz druge vrste dejavnosti, 4 pa so brez zaposlitvenega statusa.

Povprečna starost prevzemnika ob prevzemu KMG se je med programskima obdobjema zmanjšala za 2,5 leti, sicer pa je še vedno največ prevzemnikov starih od 30 do 40 let (52,7 %). Trenutno pa je v programskem obdobju 2014–2020 najmanj mladih prevzemnikov starih od 18 do 23 let (13,8%). Vloge v okviru podukrepa 6.1 niso bile odobrene vsem mladim kmetom, ki so oddali vloge. Neodobrenih vlog je bilo 209 (12,9 %). Najpogostejši razlogi za zavrnitev vloge so bili: prenosnik je ob predaji obdržal več kot 0,5 ha zemljišč, porabljena sredstva v okviru 2. javnega razpisa, umetno ustvarjeni pogoji, nepravilne davčne obveznosti, nepopolna vloga, nedoseganje vstopnega praga z doseženim številom točk.

Mladi kmetje se zelo pogosto poslužujejo javnih razpisov za pridobitev podpor iz PRP 2014-2020, konkretno za naložbe v KMG, pri katerih na osnovni 30 % delež sofinanciranja prejmejo dodatnih 20 %.

Tabela 27: Upravičenci po vrstah naložbe v okviru ukrepa, ki je namenjen posodabljanju kmetijskih gospodarstev

VRSTA PREDVLADUJOČE NALOŽBE	Starost do 40 let		Starost 41 let in več	
	Št. vlog	Odobrena sredstva (EUR)	Št. vlog	Odobrena sredstva (EUR)
Nakup in postavitve mreže proti toči	18	526.280	15	645.484

Nakup in postavitve rastlinjakov ter pripadajoče opreme	13	1.735.602	8	636.077
Nakup nove kmetijske mehanizacije ter strojne in transportne opreme za prevoz živali in surovin	393	15.155.140	314	11.447.756
Prispevek v naravi	1	7.446		
Stroški naložb, namenjenih učinkoviti rabi energije	3	666.402	1	7.057
Stroški postavitve novih vinogradov	4	157.738	4	122.804
Stroški postavitve oziroma obnove hmeljišč	11	511.580	12	403.813
Stroški postavitve oziroma obnove sadovnjakov in oljčnikov vključno s postavitvijo jagodišč	62	2.359.995	47	2.263.177
Stroški postavitve pašnikov in obor	2	24.076	5	28.936
Stroški pridobivanja energije iz obnovljivih virov na kmetijskih gospodarstvih	4	488.312	1	34.203
Stroški ureditve ali vzdrževanje nepremičnin za kmet. dejavnost, nakup pripadajoče opreme za kmet. proizvodnjo, ureditev greznic in čistilnih naprav, nakup IKT in strojne opreme	237	29.752.523	143	9.692.664
Stroški ureditve malih namakalnih sistemov in njihovih tehnoloških posodobitev, stroški izgradnje pripadajočih vodnih virov, ter nakupa in postavitve namakalne opreme	1	91.761	2	18.120
Stroški ureditve nasadov trajnih rastlin	3	24.972	1	4.898
Stroški ureditve priključkov kmetijskega gospodarstva na objekte javne infrastrukture			1	70.901
Stroški ureditve zasebnih namakalnih sistemov, ki so namenjeni enemu uporabniku, ter nakupa in postavitve namakalne opreme	20	1.133.269	27	1.181.043
Skupna vsota	772	52.635.095	581	26.556.932

Vir: MKGP, 2020

Povprečna starost fizičnih oseb – upravičencev podukrepa M04.1 je 40 let; če je bilo še v obdobju izvajanja PRP 2007-2013 v ukrep 121 Posodabljanje kmetijskih gospodarstev vključenih 1.041 (33 %) upravičencev iz ukrepa, pa je v tekočem programskem obdobju v podukrepu 4.1 v starostni skupini do 40 let 57 % upravičencev, v starostni skupini 41 let in več pa 43 % upravičencev.

Povprečna neto naložba na KMG, katerega nosilec je star do vključno 40 let, je 68.180,2 EUR. Medtem, ko je povprečna neto naložba na KMG, katerega nosilec je star 41 let in več 45.709,0 EUR (Tabela 27). Sklepamo, da imajo mladi večje potrebe po zagonskih sredstvih in tudi bolj izdatno in pogumno vlagajo v svoja KMG v začetnem obdobju kmetovanja, svoj vpliv ima pri tem gotovo tudi dodatni delež sofinanciranja.

Mladi kmetje vlagajo več sredstev v ureditev in vzdrževanje nepremičnin namenjenih za kmetijsko dejavnost ter nakup nove kmetijske mehanizacije ter strojne in transportne opreme za prevoz živali in surovin ter v ureditve ali vzdrževanje nepremičnin za kmetijsko dejavnost, nakup pripadajoče opreme za kmetijsko proizvodnjo, ureditev greznic in čistilnih naprav, nakup IKT in strojne opreme, kot upravičenci stari 41 let in več. Slednji pa se, več kot mladi, poslužujejo naložb v premagovanje podnebnih sprememb, kot so npr. ureditev namakalnih sistemov ter nakupa in postavitve namakalne opreme.

Do konca leta 2020 je bilo v okviru podukrepa M06.1 mladim kmetom z ekološkimi KMG izplačanih 15,8 % (6,5 mio EUR) sredstev glede na vsa izplačana sredstva v okviru tega podukrepa.

Najpogostejši razvojni cilji mladih kmetov – upravičencev iz podukrepa M06.1 v okviru prvih štirih javnih razpisov so:

1. nakup IKT za potrebe KMG (strojne in programske opreme),
2. nakup nove ali rabljene kmetijske mehanizacije ter strojne in transportne opreme,
3. nakup nove ali rabljene specialne kmetijske mehanizacije za kmetovanje na strmih terenih (velja za KMG, ki imajo najmanj 1 ha KZU v območju GO),
4. povečanje obsega proizvodnih kapacitet za najmanj 3 % glede na vstopne kapacitete (ha PKP),
5. vključitev v ukrep sheme kakovosti hrane,
6. nakup nove ali rabljene kmetijske mehanizacije in strojne opreme, namenjene manjši porabi fitofarmaceutskih sredstev.

Upravičenci podukrepa M06.1 pogosto prosijo za spremembo poslovnega načrta in sicer za zamenjavo enega razvojnega cilja z drugim. Tako je bilo na primer od 220 upravičencev iz 1. javnega razpisa kar 82 (37 %) takih, ki so zaprosili za zamenjavo razvojnih ciljev, od 330 upravičencev iz 2. javnega razpisa pa jih je razvojne cilje zamenjalo 85 (25 %) upravičencev.

V anketi je le 10 % upravičencev navedlo, da so po prevzemu KMG zamenjali glavno kmetijsko dejavnost, 27 % pa je bilo takih, ki so po prevzemu KMG zamenjali proizvodno metodo. 24 % upravičencev je zatrdilo, da so na KMG po prevzemu razvili nov proizvodni ali tehnološki postopek ali nov izdelek, od teh je 13 % takih, ki noviteto nameravajo zaščititi kot patent ali blagovno znamko.

Usposabljanj, namenjenih mladim prevzemnikom KMG v okviru podukrepa M01.1 se je do 31. 12. 2019 udeležilo 320 udeležencev. Vsebine izobraževanj, ki so se jih udeležili mladi kmetje:

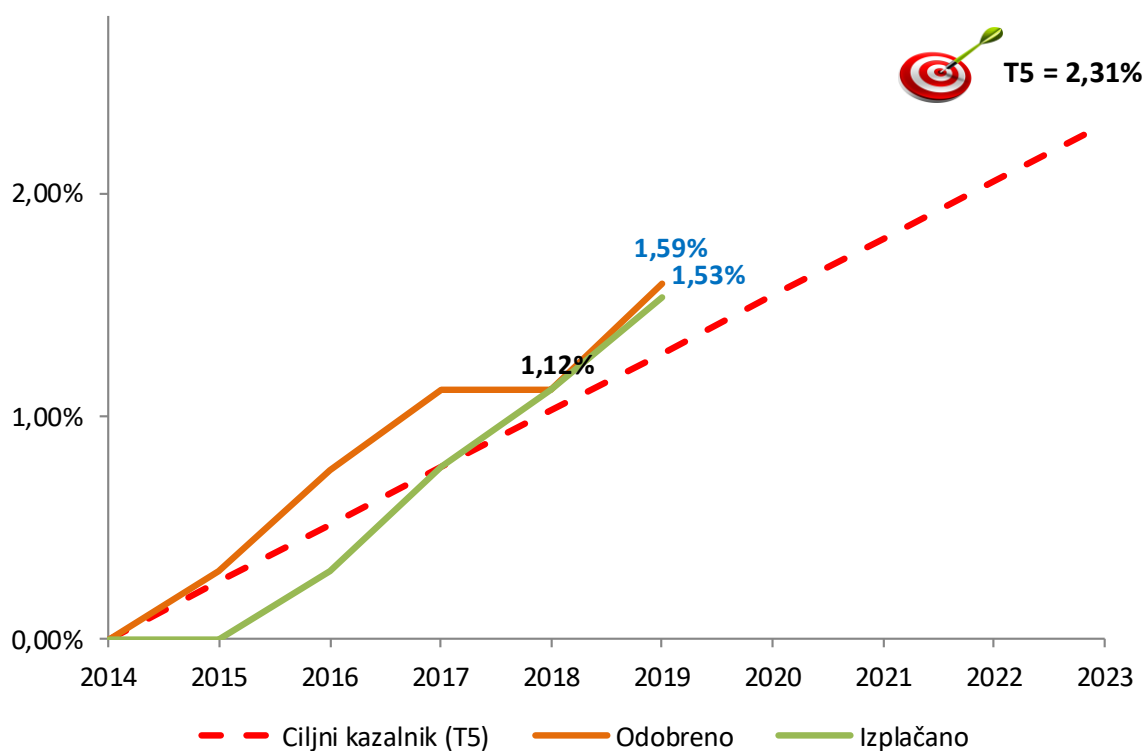
- upravljanje KMG,
- investicije in poslovno načrtovanje na KMG,
- stroški in kalkulacije, analiza poslovanja,
- dohodnina, davki,
- dopolnilne dejavnosti na kmetiji,
- poslovno povezovanje,

- promocija in trženje kmetijskih proizvodov,
- obvladovanje tveganj in zavarovanja,
- prilagajanje podnebnim spremembam,
- varno delo na KMG,
- primeri dobrih praks mladih kmetov doma in v tujini.

Mladi kmetje so se v večji meri pripravljene medsebojno interesno povezovati z namenom doseganja skupnih ciljev. V potrjenih 23 pilotnih projektih in 32 projektih EIP iz 1. in 2. JR za podukrepa 16.2 in 16.5 sodeluje 88 mladih prevzemnikov. Gre za mlade prevzemnike, ki so bodisi prejeli podporo iz podukrepa M06.1 ali ukrepa 112 Pomoč mladim prevzemnikom kmetij iz PRP 2007-2013.

Cilj prednostnega področja 2B: Zagotavljanje lažjega začetka opravljanja kmetijske dejavnosti ustrezno usposobljenim kmetom, zlasti pa generacijske pomladitve, je podpreti 2,31 % KMG s poslovnim razvojnim načrtom/naložbami za mlade kmete do leta 2023. Do konca leta 2019 je bilo na tem prednostnem področju podprtih 1,59 % KMG glede na odobrene in 1,53 % KMG glede na izplačane vloge (Slika 5).

Slika 5: Napredek pri cilju T5: Delež kmetijskih gospodarstev s poslovnim razvojnim načrtom / naložbami za mlade kmete, podprtimi s programom za razvoj podeželja glede na odobrena in glede na izplačana sredstva

Vir: Letno poročilo o izvajanju PRP 2014-2020 za leto 2019, MKGP, 2020, <https://program-podezelja.si/sl/knjiznica/443-letno-porocilo-o-izvajanju-programa-razvoja-podezelja-republike-slovenije-2014-2020-za-leto-2019/file>

6.2 NOVI PRISTOPNIKI V KMETIJSTVO

Ocenjujemo, da je med upravičenci iz podukrepa M6.1 10 (0,7 %) novih pristopnikov. Pri tej oceni med nove pristopnike štejemo mlade kmete, ki so kupili KMG.

Ob popisu kmetijstva leta 2010 je bilo v Sloveniji 74.545 KMG ali skoraj 14 % manj kot leta 2000 (Popis kmetijstva 2010 - vsaka kmetija šteje, 2012). 1. junija 2016 pa je bilo le še 69.671 KMG, kar pomeni, da se je število med letoma 2010 in 2016 zmanjšalo še za 6,5 %. Kmetije oziroma kmetijska zemljišča so naprodaj ali na voljo za najem zaradi opuščanja kmetijske dejavnosti umrlih ali ostarelih, za delo nezmožnih nosilcev kmetijskih gospodarstev, ki so brez potomcev ali pa so si njihovi potomci našli zaposlitev izven družinske kmetije.

Od leta 2018 Slovenija sodeluje v mednarodnem projektu NEWBIE, ki je del projekta Horizon 2020, 2018-2021. V projektu sodeluje skupaj 9 držav (Velika Britanija, Irska, Nemčija, Nizozemska, Belgija, Francija, Portugalska Bolgarija in Slovenija). Namen projekta je identificirati novince v kmetijstvu. Novinci so pri tem mišljeni povsem novi kmetovalci, ki so začeli s kmetovanjem in se s tem niso še nikoli ukvarjali, teh je v slovenskem delu projekta zabeleženih 10, ter tisti kmetje, ki so prevzeli domačo kmetijo in na njej vzpostavili povsem nov poslovni model, takih je v projektu zabeleženih 9.

Cilji projekta:

- podpora novincem v kmetijstvu,
- razvoj in širitev novih poslovnih modelov,
- možnosti za usposabljanje, pridobivanje informacij.

Prednost novih pristopnikov je v tem, da niso obremenjeni z mišljenjem predhodne generacije in lahko sami gospodarijo in odločajo o ključnih usmeritvah proizvodnje, najpogosteje po temeljiti raziskavi trga, saj se kmetovanja lotijo s podjetniških izhodišč (projekt NEWBIE, 2020).

6.3 MEHANIZMI ZA SPODBUJANJE MLADINE K VKLJUČEVANJU V DRUŽBO

Dne 20.7.2016 je bil s strani predstojnikov MKGP, KGZS in ZSPM podpisan Akcijski načrt za mlade kmete za obdobje 2016-2020. Delovni naslov akcijskega načrta je bil »Od mladega kmeta do umnega gospodarja«. Do leta 2020 se je izvajalo 32 aktivnosti, o tega je bil MKGP samostojni nosilec devetih, pet aktivnosti pa je bilo skupnih. Glavne aktivnosti so bile osveščanje prebivalstva o poklicu kmeta, izboljševanje gmotnega položaja mladega kmeta in povečevanje ugleda kmeta v družbi, prenos informacij, povezovanje in informiranje mladih kmetov, organiziranje skupnih dogodkov.

V RS se izvaja nacionalni program, ki naslavlja vso mladino. Temeljni cilj NPM je zagotoviti bolj pregleden in med posameznimi resorji usklajen pristop do problemov, s katerimi se soočajo mladi. Posledično je omogočeno lažje in na vladni ravni enotno odzivanje na probleme.

Dodana vrednost NPM je njegova horizontalna narava, saj združuje ukrepe na področjih, ki so v pristojnosti različnih ministrstev. Poleg tega omogoča, da se mladi in področja, ki ključno naslavlja mladino, ustrezno umestijo na dnevni red političnega odločanja in v vidno polje širše javnosti.

Na podlagi NPM se sprejemajo letni izvedbeni načrti, ki so usklajeni s proračunskim obdobjem in sredstvi, ki so namenjena za posamezne ukrepe. Vloga izvedbenega načrta je operacionalizacija posameznega ukrepa na ravni aktivnosti ministrstev.

V NPM je za konkretno pomoč mladim kmetom navedena le pomoč v okviru podukrepa M06.1 in v okviru Sheme za mlade kmete, ki se izvaja na I. stebru SKP, s katerima sodeluje resor pristojen za kmetijstvo. Mladim kmetom tako, kot ostalim mladim, pa so v okviru Nacionalnega programa za mladino na voljo še drugi ukrepi, kot so:

- izboljšanje kompetenčne opremljenosti mladih,

- povečanje študijske mobilnosti mladih,
- spodbujanje redne telesne dejavnosti, uravnoveženega prehranjevanja in vzdrževanja telesne teže med mladimi (od 15 do 29 let),
- zmanjševanja vplivov spreminjajočega se okolja mladih,
- spodbujanje trajnostnega načina družbenega delovanja s poudarkom na prehod v nizkoogljično družbo in zeleno gospodarstvo.

6.4 VPLIV KMEČKE MLADINE NA ODLOČANJE V KMETIJSTVU

Kmečka mladina se lahko združuje v društva podeželske mladine, ki sestavljajo ZSPM. Skupina za mlade kmete in kmetijsko politiko, ki deluje v okviru ZSPM je neposredna povezava med mladimi kmeti in pristojnimi institucijami s področja kmetijstva. Sodelovanje je poglobljenega pomena za vzpostavitev učinkovite in uspešne platforme, ki mladim kmetom zagotavlja potrebne informacije, ustvarja priložnosti za izmenjavo idej ter spodbuja inovativnost mladih v kmetijstvu, kar predstavlja pomembno konkurenčno prednost. Naloga skupine je zagovorništvo mladih kmetov. Cilj je vzpostavitev okolja, kjer mladi kmetje sooblikujejo kmetijsko politiko, predlagajo rešitve iz prakse ter dobijo neposredne odgovore na zastavljena vprašanja. Skozi povezovanje poskušajo utrjevati vezi, ki predstavljajo pomembno dodano vrednost za posameznika ter celotno kmetijsko panogo. Skupina sodeluje na sestankih MKGP, kjer zastopa glas mladih kmetov.

ZSPM je neposredno vpeta v mednarodno okolje, saj je članica CEJA, ki je glas bodočih evropskih kmetov, namenjen evropskim institucijam. CEJA z dogovarjanjem in dialogom dosega svoje cilje kot vezni člen med mladimi kmeti in evropskimi zakonodajalci in institucijami.

ZSPM vsako drugo leto organizira tudi izbor za naziv Inovativnega mladega kmeta, kjer se izbere mladega kmeta z najbolj inovativnimi idejami na kmetijskem, gozdarskem ali ribiškem področju. Zaključni se s podelitvijo naslova najboljšemu kandidatu po oceni strokovne komisije in najboljšemu kandidatu po izboru širše javnosti. Namen izbora je spodbuditi promocijo, podpirati inovativnost med mladimi s področja kmetijstva, gozdarstva ali ribištva ter spodbuditi prenašanje znanja. Izbor, ki ga organizirajo v sodelovanju s Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije, je ena izmed možnosti, da inovativni mladi kmetje svoje ideje in kmetijo predstavijo širši javnosti.

ZSPM v skladu s 135. členom ZKme-1 imenuje svojega člana v Svet za kmetijstvo in podeželje, ki je posvetovalno telo ministra, pristojnega za kmetijstvo. Mandat člana traja 4 leta in je lahko ponovno imenovan. Naloga Sveta za kmetijstvo in podeželje je, da daje mnenja o pomembnejših odločitvah na področju kmetijstva in podeželja, zlasti:

- o predlogu nacionalnega programa;
- o oceni izvajanja nacionalnega programa;
- o predlaganih pomembnejših predpisih na področju kmetijstva in podeželja;
- o predlaganih mednarodnih sporazumih s področja kmetijstva in podeželja;
- o drugih pomembnejših odločitvah za področje kmetijstva in podeželja.

ZSPM je od 5. 3. 2019 tudi član Sveta za ženske na podeželju.

Mladi svoj glas širijo tudi preko MSS. MSS je krovno združenje mladinskih organizacij, ki delujejo na nacionalnem nivoju. Pod svojim okriljem združuje organizacije z različnimi interesnimi, nazorskimi ali političnimi usmeritvami. MSS je nacionalni zastopnik mladih tudi na evropskem nivoju – član Evropskega mladinskega foruma je že od njegove ustanovitve leta 1996.

Svoj glas imajo v MSS tudi mladi kmetje. Ključni namen MSS je zagovarjanje interesov mladih in spodbujanje sodelovanja mladih pri oblikovanju politik, ki pomembno vplivajo na njihovo življenje in delo. V tej vlogi prispeva k oblikovanju mladim prijaznega okolja, v katerem se ti lahko razvijajo

v avtonomne, odgovorne, solidarne in aktivne posameznike ter člane družbe. V ožjem smislu si prizadeva za izboljšanje položaja mladih kot posebne družbene skupine. Zato delujejo na podlagi temeljnega poslanstva, ki je izboljšanje položaja mladih. Podajajo predloge za izboljšanje položaja mladih, ki izhajajo iz dejanskih potreb (Mladinski svet Slovenije).

Ključne ugotovitve:

- V okviru PRP 2007-2013 je bilo skupaj podprtih 2.651 mladih kmetov, ki jim je bilo skupaj izplačanih 55,4 mio EUR, v okviru PRP 2014-2020 pa do 3. 7. 2020 1.413 mladih kmetov, ki jim je bilo skupaj odobrenih 52,3 mio EUR in do 30. 4. 2020 izplačanih 32,8 mio EUR.

- V programskem obdobju 2007–2013 je bilo podprtih prevzemnic 448 (16,9 %), v obdobju 2014–2020 pa 262 (18,5 %) prevzemnic.

- V programskem obdobju 2007–2013 se je bilo na prevzetih kmetijskih gospodarstvih zaposlenih približno 37 % mladih prevzemnikov, medtem ko je v tekočem programskem obdobju na prevzetih kmetijskih gospodarstvih zaposlenih 71,72 % mladih prevzemnikov, kar je posledica dejstva, da je za zaposlene mlade kmete v okviru podukrepa 6.1 bolj spodbudna pavšalna podpora (45.000 EUR). Med 309 mladimi kmeti, ki so prejeli višjo pavšalno podporo, ker so bili zavarovani iz naslova kmetijske dejavnosti in so jim obveznosti iz naslova podukrepa 6.1 potekle, je 29 (9,4 %) takih, ki niso več vključeni v zavarovanja iz opravljanja kmetijske dejavnosti, med njimi je pet šestin takih, ki so se zaposlili v drugih dejavnostih, ostali pa so brez zaposlitvenega statusa.

- Povprečna starost mladega kmeta ob prevzemu KMG se je med programskima obdobjema zmanjšala za 2,5 leti, sicer pa je še vedno največ prevzemnikov starih od 30 do 40 let (52,7 %).

- Vloge v okviru podukrepa 6.1 niso bile odobrene vsem mladim kmetom, ki so oddali vloge. Zaradi neizpolnjevanja pogojev je bilo neodobrenih 12,9 % vlog. Najpogostejši razlogi za zavrnitev vloge so bili: prenosnik je ob predaji obdržal več kot 0,5 ha zemljišč, porabljena sredstva v okviru 2. javnega razpisa, umetno ustvarjeni pogoji, neporavnane davčne obveznosti, nepopolna vloga, nedoseganje vstopnega praga z doseženim številom točk.

- Povprečna starost fizičnih oseb – upravičencev podukrepa M04.1 je 40 let; če je bilo še v obdobju izvajanja PRP 2007-2013 v ukrep 121 Posodabljanje kmetijskih gospodarstev vključenih 1.041 (33 %) upravičencev iz ukrepa, pa je v tekočem programskem obdobju v podukrepu 4.1 v starostni skupini do 40 let 57 % upravičencev, v starostni skupini 41 let in več pa 43 % upravičencev.

- Povprečna neto naložba na KMG, katere nosilec je star do vključno 40 let, je 68.180,2 EUR. Medtem, ko je povprečna neto naložba na kmetijo, katere nosilec je star 41 let in več 45.709,0 EUR. Sklepamo, da imajo mladi večje potrebe po zagonskih sredstvih in tudi bolj izdatno in pogumno vlagajo v svoja KMG v začetnem obdobju kmetovanja, svoj vpliv ima pri tem gotovo tudi dodatni delež sofinanciranja.

- V okviru podukrepa M04.1 mladi kmetje vlagajo več sredstev v ureditev in vzdrževanje nepremičnin namenjenih za kmetijsko dejavnost ter nakup nove kmetijske mehanizacije ter strojne in transportne opreme za prevoz živali in surovin ter v ureditve ali vzdrževanje nepremičnin za kmetijsko dejavnost, nakup pripadajoče opreme za kmetijsko proizvodnjo, ureditev greznic in čistilnih naprav, nakup IKT in strojne opreme, kot upravičenci stari 41 let in več.

- Ocenjujemo, da je med upravičenci iz podukrepa M6.1 10 (0,7 %) novih kmetov. Pri tej oceni med nove pristopnike štejemo mlade kmete, ki so kupili kmetijo. V okviru mednarodnega projekta NEWBIE, v katerem sodeluje tudi Slovenija pa je zabeleženih 19 novih pristopnikov v kmetijstvo-novih kmetov.

- Prednost novih pristopnikov je v tem, da niso obremenjeni z mišljenjem predhodne generacije in lahko sami gospodarijo in odločajo o ključnih usmeritvah proizvodnje, najpogosteje po temeljiti raziskavi trga, saj se kmetovanja lotijo s podjetniških izhodišč. Po drugi strani pa bi bili novim pristopnikom dobrodošli koristni nasveti izkušene generacije, ki bi jih lahko koristno uporabili.

- Kmetije oziroma kmetijska zemljišča so naprodaj ali na voljo za najem zaradi opuščanja kmetijske dejavnosti umrlih ali ostarelih, za delo nezmožnih nosilcev KMG, ki so brez potomcev, ali pa so si njihovi potomci našli zaposlitev izven družinske kmetije.
- Mladi kmetje so se v večji meri pripravljene medsebojno interesno povezovati z namenom doseganja skupnih ciljev. V potrjenih 23 pilotnih projektih in 32 projektih EIP iz 1. in 2. JR za podukrepa 16.2 in 16.5 sodeluje 88 mladih prevzemnikov.
- Do konca leta 2020 je bilo v okviru podukrepa M06.1 mladim kmetom z ekološkimi KMG izplačanih 15,8 % (6,5 mio EUR) sredstev glede na vsa izplačana sredstva v okviru tega podukrepa.
- Med leti 2016 in 2020 se je v sodelovanju MKGP, KGZS in ZSPM izvajal Akcijski načrt dela z mladimi kmeti z namenom izboljševanja položaja mladih kmetov.
- V RS se izvaja nacionalni program, ki naslavlja vso mladino. Temeljni cilj NPM je zagotoviti bolj pregleden in med posameznimi resorji usklajen pristop do problemov, s katerimi se soočajo mladi. Posledično je omogočeno lažje in na vladni ravni enotno odzivanje na probleme. V NPM ni posebnih projektov za mlade kmete, v njem nastopamo z ukrepom M06.1 in Shemo za mlade kmete iz I. stebra SKP.
- Dodana vrednost NPM je njegova horizontalna narava, saj združuje ukrepe na področjih, ki so v pristojnosti različnih ministrstev.
- Kmečka mladina se lahko združuje v društva podeželske mladine, ki sestavljajo ZSPM. Skupina za mlade kmete in kmetijsko politiko, ki deluje v okviru ZSPM je neposredna povezava med mladimi kmeti in pristojnimi institucijami s področja kmetijstva. Naloga skupine je zagovorništvo mladih kmetov. Cilj je vzpostavitev okolja, kjer mladi kmetje sooblikujejo kmetijsko politiko, predlagajo rešitve iz prakse ter dobijo neposredne odgovore na zastavljena vprašanja. ZSPM v skladu s 135. členom ZKme-1 imenuje svojega člana v Svet za kmetijstvo in podeželje, ki je posvetovalno telo ministra, pristojnega za kmetijstvo.
- Mladi svoj glas širijo tudi preko MSS. MSS je krovno združenje mladinskih organizacij, ki delujejo na nacionalnem nivoju. Pod svojim okriljem združuje organizacije z različnimi interesnimi, nazorskimi ali političnimi usmeritvami. MSS je nacionalni zastopnik mladih tudi na evropskem nivoju – član Evropskega mladinskega foruma od njegove ustanovitve leta 1996.

7. SWOT ANALIZA

PREDNOSTI	SLABOSTI
<p>- Mladi kmetje so bolj izobraženi kot kmetje, ki so stari 41 let in več, hkrati pa se zavedajo potreb po sprotne pridobivanju novih znanj.</p> <p>-Nosilci KMG, ki so mlajši od 44 let obdelujejo KMG z več KZU kot starejši nosilci.</p> <p>-KMG katerih nosilci so mlajši, imajo večji ekonomski obseg kot KMG starejših nosilcev. Največji ekonomski obseg proizvodnje imajo KMG katerih nosilci so v starostni skupini od 25 do 34 let.</p> <p>-Med mladimi nosilci KMG obstaja večja pripravljenost za sodelovanje in povezovanje tako</p>	<p>- Povprečna starost nosilca KMG je leta 2016 znašala 57 let, kar je skoraj 7 let več od povprečne starosti polnoletnih prebivalcev Slovenije in se ne znižuje.</p> <p>-Dobre štiri petine kmetijskih zemljišč imajo v upravljanju nosilci stari 41 let in več.</p> <p>- Prihodek v kmetijstvu je za mlade neprivlačen, saj v povprečju močno zaostaja za prihodkom izven kmetijstva.</p>

<p>medsebojno kot z znanstvenimi institucijami, kar se v obdobju izvajanja PRP 2014-2020 kaže v sodelovanju mladih kmetov v ukrepu M16 Sodelovanje.</p> <p>-Večja specializacija kmetijske proizvodnje mladih kmetov, njihove naložbe v tehnološko posodobitev prispevajo k doseganju ekonomije večjega obsega in večji produktivnosti KMG.</p> <p>-Mladi kmetje, ki so upravičenci pri podukrepu M06.1 imajo dodatne ugodnosti pri pridobivanju nepovratnih sredstev pri naložbenih ukrepih. Mladi kmetje se pogosto poslužujejo javnih razpisov za pridobitev podpor v okviru javnih razpisov za naložbe v KMG, pri katerih na osnovno podporo dobijo dodatnih 20 % delež podpore.</p> <p>- Pri novih pristopnikih v kmetijstvo ni generacijske obremenitve, saj začenjajo na novo, zato lahko neobremenjeno kmetujejo in izbirajo proizvodno panogo, ki jo lahko tudi zamenjajo.</p>	<p>-Zmanjšuje se število vpisov v vse stopnje izobraževanj s področja kmetijstva in biotehnike.</p> <p>-Mladim kmetom je dostop do virov financiranja pogosto otežen, še posebej, dokler ne postanejo lastniki nepremičnin.</p> <p>-Mladi kmetom kljub dobri formalno pridobljeni izobrazbi primanjkuje poslovnih znanj in finančnih spretnosti, kar jim omejuje dostop do posojil. Ovire jim predstavljajo tudi pomanjkanje poslovne in kreditne sposobnosti ter pomanjkanje dobro vzpostavljenega poslovnega odnosa z bankami.</p> <p>- V Sloveniji je majhno število kreditnih institucij, ki nudijo posojila za namen kmetijstva.</p> <p>- Delež zavrženih posojilnih vlog kmetijskega sektorja v slovenskih bankah je med 19 in 21 %, kar Slovenijo uvršča nad povprečje EU.</p> <p>-Ni sistemskih rešitev za finančno varnost prenosnikov, kar zavira hitrejši prenos KMG na mlade prevzemnike.</p> <p>-Kar štirje od petih prevzemnikov ne zamenjajo glavne dejavnosti kmetovanja glede na svoje predhodnike, sedem od desetih pa jih ne zamenja proizvodne metode, iz česar sklepamo, da obstaja generacijska obremenitev prevzemnikov glede načina kmetovanja, oziroma je možno zamenjati zaradi potrebnega prevelikega finančnega vložka.</p> <p>-Nepovratna sredstva niso dostopna vsem, ki želijo kmetovati, še posebej KMG, ki kmetujejo v najtežjih pogojih na visoki nadmorski višini in na strmih terenih.</p> <p>- Skoraj tretjina vseh kmetov na javnih razpisih za ugodna posojila za namen kmetijstva, ki jih razpisuje RRS, ni uspešna zaradi nedoseganja vstopnega pogoja kreditne sposobnosti, neizkazovanja ustreznega zavarovanja ali pa nedoseganja zadostnega števila točk pri merilih za dodeljevanje posojil.</p> <p>-Kar desetina mladih kmetov, ki so prejeli višji znesek podpore iz naslova podukrepa M06.1, po preteku obveznosti ni več vključena v pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje iz naslova opravljanja kmetijske dejavnosti na prevzetem KMG.</p> <p>- Največji delež slovenskega ozemlja zavzemajo podeželske občine, katerih gostota poseljenosti se je v zadnjih desetih letih zmanjšala za 5 % zaradi izseljevanja prebivalcev in negativnega naravnega prirasta.</p>
---	---

	<p>-Izseljevanje mladih v regionalna razvojna središča, za boljše plačanimi delovnimi mesti, povzroča slabšo demografsko strukturo podeželja.</p> <p>-Slabša pokritost z internetom onemogoča uporabo sodobnih digitalnih tehnologij za večjo produktivnost.</p> <p>-Evidenca opuščanih kmetij in zemljišč na nivoju države ne obstaja, zaradi česar imajo mladi kmetje in tudi potencialni novi pristopniki v kmetijstvo težave pri dostopu do kmetijskih zemljišč.</p> <p>- Ni razvitih specializiranih storitev svetovanja za postopke prenosa KMG.</p>
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<p>-Spodbuditi povečanje števila nosilcev KMG starih do 40 let in s tem ublažiti hitrost povečevanja povprečne starosti nosilcev KMG, oziroma jo znižati.</p> <p>-Omogočiti lažji dostop do potrebnih sredstev za naložbe, ki jih morajo mladi kmetje izvesti ob zagonu kmetijske dejavnosti.</p> <p>-Izboljšati odnos javnosti do poklica kmeta z informiranjem nekmečkega prebivalstva o pomembnosti kmetijstva in vlogi kmeta za oskrbo z lokalno pridelano hrano.</p> <p>-Kreiranje delovnega mesta na prevzetem KMG, ki bi zagotavljalo dolgoročno zaposlitev mladega kmeta.</p> <p>-Vzpostavitev novih modulov neformalnih izobraževanj preko AKIS-a za kmete s področja celovitih usposabljanj za bolj uspešno upravljanje KMG, poslovnih znanj in finančnih spretnosti, tehnologije pridelave in priraje, digitalizacije v kmetijstvu, podjetništva, trženja, povezovanja, financ in davkov, lažje uvajanje novih tehnologij, varnosti pri delu in predhodna usposabljanja glede možnosti pridobivanja javnih sredstev s področja skupne kmetijske politike.</p> <p>-Omogočiti tudi dostop do podpor novim pristopnikom v kmetijstvo, ki ne izhajajo z družinskih kmetij ali pa niso prevzemniki družinske kmetije, želijo pa kmetovati, vendar nimajo zagonskih sredstev.</p> <p>-Omogočiti dostop do kreditov, prilagojenih za mlade prevzemnike kmetij.</p> <p>-Vzpostavitev novih oblik svetovanj pri javni kmetijski svetovalni službi za namen medgeneracijskih odnosov na KMG.</p>	<p>- Staranje celotne družbe in rast povprečne starosti prebivalcev, kar posledično nezadržno povzroča tudi staranje kmečkega prebivalstva.</p> <p>- Pozen prevzem KMG je lahko razlog, da si je mladi kmet že našel zaposlitev izven prevzetega KMG.</p> <p>- Opuščanje kmetijske dejavnosti oziroma vključenosti v zavarovanja iz naslova opravljanja kmetijske dejavnosti po izplačilu zadnjega obroka podpore.</p> <p>- Preambiciozno - nerealno zastavljeni cilji v poslovnih načrtih, ki zaradi neizkušenosti in nepredvidnosti mladega kmeta še dodatno finančno obremenijo.</p> <p>- Nepredvidljivost kmetijske proizvodnje zaradi katastrofičnih dogodkov, ki se periodično ponavljajo in slabijo gospodarski položaj KMG.</p> <p>- Predvidena prenova politike obdavčitve nepremičnin predstavlja nevarnost dodatne finančne obremenitve kmetov.</p> <p>- Spor med prenosnikom in prevzemnikom, posledično otežen prenos znanja, izkušenj in sobivanje na družinski kmetiji.</p>

<p>- Nadaljevanje spodbud mladim kmetom tudi preko izplačil na I. stebru SKP.</p> <p>-Omogočiti prenos znanja in izkušenj, specifičnih za KMG, ki ga je prevzel mladi kmet, kot tudi medsebojne pomoči, ohranjanja pozitivnega odnosa in hkrati priznanje prenosniku za njegovo preteklo delo na KMG.</p> <p>- Spodbude prenosnikom za zgodnejšo odločitev glede prenosa KMG mladim z namenom zagotovitve socialne varnosti, iz drugih skladov (npr. Evropskega socialnega sklada)</p> <p>- Prvo leto po prevzemu se prevzemniku olajša kmetovanje z ugodnostmi npr. oprostitvijo plačila davkov.</p> <p>- Spremembe zakonodaje: prednost pri najemu/nakupu kmetijskih zemljišč za mlade kmete.</p>	

8. VIRI IN LITERATURA

- Resolucija o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021« (Uradni list RS, št. [8/20](#))
- Predlog UREDBE EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA o določitvi pravil o podpori za strateške načrte, ki jih pripravijo države članice v okviru skupne kmetijske politike (strateški načrti SKP) in se financirajo iz Evropskega kmetijskega jamstvenega sklada (EKJS) in Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) ter o razveljavitvi Uredbe (EU) št. 1305/2013 Evropskega parlamenta in Sveta in Uredbe (EU) št. 1307/2013 Evropskega parlamenta in Sveta COM/2018/392 final - 2018/0216 (COD); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=COM%3A2018%3A392%3AFIN>
- EU Agricultural and farm Economics Briefs, No 15/Oct 2017; <https://pmk.agri.ee/sites/default/files/2019-10/2017-noortalunikud-ELis.pdf>
- STATISTICAL FACTSHEET SLOVENIA; [HTTPS://EC.EUROPA.EU/INFO/SITES/INFO/FILES/FOOD-FARMING-FISHERIES/FARMING/DOCUMENTS/AGRI-STATISTICAL-FACTSHEET-SL_EN.PDF](https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-sl_en.pdf)
- Analytical factsheet; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_sl.pdf
- https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-sl_en.pdf
- Projekt V6 – 1731: Celovita demografska analiza s projekcijami za podeželska in urbana območja: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Prostorski-razvoj/SPRS/Celovita_demografska_analiza_podezelska_urbana_obmocja.pdf
- Periodična poročila o slovenskem trgu nepremičnin; <http://www.trgnepremicnin.si/sl/vsebine-portala/periodicna-porocila>
- Pojasnila k osnutku Zakona o spremembah in dopolnitvah določenih zakonov na področju kmetijske zemljiške politike, 22. marec 2019; <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=10268>

- Mesečni statistični pregled, 2015, 2016, 2017, 2018 in junij 2019; dostopno na:
https://www.zpiz.si/cms/userfiles/file/ZPIZ_Statisticni%20pregled%202015.pdf,
https://www.zpiz.si/cms/userfiles/file/ZPIZ_Statisticni%20pregled%202016.pdf,
https://www.zpiz.si/cms/userfiles/file/ZPIZ_Statisticni%20pregled%202017.pdf,
https://www.zpiz.si/cms/userfiles/file/ZPIZ_Statisticni%20pregled%202018.pdf,
https://www.zpiz.si/cms/userfiles/file/MSP_junij_2019.pdf
- Ceniki zakupnin za kmetijska zemljišča, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020; <http://www.s-kzg.si/si/delovna-podrocja/sekto-za-kmetijstvo/arhiv-cenikov/>
- Brief No 7; https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cap-briefs-7-structural-change_en.pdf
- MF; http://mf.arhiv-spletisc.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/3504/
- SURS;
https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/10_Dem_soc_05_prebivalstvo_20_soc_e_kon_preb_01_05G20_izobrazba/05G2002S.px/
- Dijaški net: dostopno na: <https://dijaski.net/>
- Regionalni razvojni sklad, Letno poročilo 2018;
http://www.regionalnisklad.si/uploads/datoteke/LP_2018.pdf
- Survey on financial needs and access to finance of EU agricultural enterprises;
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/events/survey-financial-needs-and_access-to-finance-eu-agri-enterprises_en.pdf
- Financial needs in the agriculture and agri food sector in Slovenia, june 2020; dostopno na:
https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Slovenia.pdf
- Načrt razvoja širokopasovnih omrežij naslednje generacije do leta 2020, Digitalna Slovenija, marec 2016, <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/DI/48354c7446/Nacrt-razvoja-sirokopasovnih-omrezij.pdf>
- Letno poročilo o izvajanju PRP 2014-2020 za leto 2019, MKGP, 2020, <https://program-podezelja.si/sl/knjiznica/443-letno-porocilo-o-izvajanju-programa-razvoja-podezelja-republike-slovenije-2014-2020-za-letno-2019/file>
- RS; eUprava; <https://e-uprava.gov.si/podrocja/kmetijstvo-gozdarstvo-prehrana/kmetijska-zemljisca/nakup-kmetijskega-zemljisca.html>
- <https://zspm.si/>
- <http://mss.si/>
- Poročilo o stanju kmetijstva, gozdarstva, živilstva in ribištva 2018;
https://www.kis.si/f/docs/Porocila_o_stanju_v_kmetijstvu_OEK/ZP_2018_splosno_priloge_konc_na_internet_compressed.pdf
- EU Agricultural and farm Economics Briefs, No 15/Oct 2017;
<https://pmk.agri.ee/sites/default/files/2019-10/2017-noortalunikud-ELis.pdf>
- Kmetije in kmetijska zemljišča v Evropski uniji - statistika;
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_-_statistics/sl#Kmetije_v_letu_2016
- SURS, Ekonomski računi za kmetijstvo; <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8392>

- Financial needs in the agriculture and agri food sector in Slovenia, June 2020; https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Slovenia.pdf

- Načrt razvoja širokopasovnih omrežij naslednje generacije do leta 2020; <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/DI/48354c7446/Nacrt-razvoja-sirokopasovnih-omrezij.pdf>

- Popis kmetijstva 2010 – vsaka kmetija šteje; SURS, junij 2012, :

<https://www.stat.si/dokument/1163/kmetija.pdf>

- Mladinski svet Slovenije, <http://mss.si/o-mss/organizacije-clanice/>

- Odgovori na anketna vprašanja po zaključenem izobraževanju v okviru podukrepa M01.1, november 2019

- Odgovori na anketna vprašanja upravičencev iz podukrepa M06.1, julij 2020

- Krajnc A., SURS, 16. 7. 2020 in 20. 7. 2020 (e-pošta)

- Dolenšek M., KGZS, 7. 7. 2020 in 23. 7. 2020, (e-pošta),

- Jalšovec K., DBS, 6. 7. 2020 (e-pošta),

- Brus M., SKZG, 7. 7. 2020 in 13. 7. 2020 (e-pošta),

- Kariš T., RRS, 23. in 24. 7. 2020 (e-pošta),

- Frelj S., MKGP, 31. 8. 2020 (e-pošta),

- Vidrih M., MIZŠ, 4. 2. 2020 (e-pošta),

- Škof S., MKGP, 10. 7. 2020 (e-pošta)

- Nepremičnine.net; dostopno na: <https://www.nepremicnine.net/oglas-prodaja/posest/kmetija/2/>

- Strokovna podpora fokusnim skupinam v sklopu priprave Strategije prostorskega razvoja Slovenije 2050, Sklop 4, Gorska in obmejna območja, junij 2016:

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Prostorski-razvoj/SPRS/4bac8c3381/gorska_obmejna_obmocja.pdf

9. KAZALO TABEL IN SLIK

1. Tabela: Uporabljeni kazalniki stanja v okviru specifičnega cilja 7	3
2. Tabela: Delež nosilcev kmetijskih gospodarstev po starostnih razredih.....	4
3. Tabela: Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev v standardnem prihodku (SO) v EUR po starostnih skupinah	6
4. Tabela: Ekonomska velikost, polnovredne delovne moči, po zaposlitvenem statusu ter starostnih razredih gospodarja-upravitelja na družinskih kmetijah, Slovenija, 2016.....	7
5. Tabela: Število KMG, kmetijska zemljišča v uporabi, po zaposlitvenem statusu ter starostnih	8

6. Tabela: Izplačila mladim kmetom na I. stebru Skupne kmetijske politike	11
7. Tabela: Višina kmečke pokojnine, število zavarovanih oseb po starostnem zavarovanju kmetov (SZK) in delež kmečkih zavarovancev med vsemi zavarovanci, po letih.....	13
8. Tabela: Cenik zakupnin za kmetijska zemljišča po letih	13
9. Tabela: Struktura kupcev kmetijskih zemljišč SKZG – fizične osebe po starosti po letih	14
10. Tabela: Struktura zakupnikov SKZG – fizične osebe po starosti na dan 30. 6. 2020	14
11. Tabela: Delež kmetijskih zemljišč, ki jih imajo v najemu mladi kmetje – upravičenci iz podukrepa M06.1 iz PRP 2014-2020	15
12. Tabela: Število, ekonomska velikost, kmetijska zemljišča v uporabi, glave velike živine, polnovredne delovne moči, po izobrazbi ter starostnih razredih gospodarjev-upraviteljev na družinskih kmetijah, Slovenija, 2016.....	18
13. Tabela: Raven pridobljene izobrazbe prebivalcev Slovenije starih 41 let in več, prebivalcev starih do 40 let in upravičencev iz podukrepa M06.1	19
14. Tabela: Kmetijska izobrazba gospodarjev-upraviteljev na družinskih kmetijah, Slovenija, po letih	19
15. Tabela: Najpogostejše nacionalne poklicne kvalifikacije IV. ravni zahtevnosti, s katerimi mladi kmetje vstopajo v podukrep M06.1	20
16. Tabela: Vpis v vse letnike srednjih šol po posameznih šolskih letih.....	20
17. Tabela: Vpis v prve letnike višjih šol (redni študij) po posameznih šolskih letih	20
18. Tabela: Vpis v visokošolske in univerzitetne programe s področja kmetijstva in živinoreje.....	21
19. Tabela: Potrebe upravičencev iz M06.1 po nadaljnjem izobraževanju.....	22
20. Tabela: Koliko svetovanje JSKS upravičencem koristi pri delu na kmetiji	23
21. Tabela : Vrste javnih razpisov po posameznih letih od 2015 dalje.....	27
22. Tabela: Rezultati obdelave vlog	28
23. Tabela: Rezultati obdelavi vlog po višini odobrenih sredstev.....	29
24. Tabela: Št. prispelih vlog in višina odobrenih posojil za posamezne namene ...	29
25. Tabela: Delovne nesreče v kmetijstvu in gozdarstvu za obdobje 2015-2019 po starosti udeležencev (skupaj za vse vrste poškodb oz. posledic)	33
26. Tabela: Prometne nesreče v katerih so bili udeleženi vozniki traktorjev v obdobju 2015-2019 in poslednice teh nesreč za voznike traktorjev po vrsti poškodbe oz. posledice in po starosti udeležencev	33
27. Tabela: Upravičenci po vrstah naložbe v okviru ukrepa, ki je namenjen posodabljanju kmetijskih gospodarstev	36

Slika 1: Povprečna velikost kmetije po obsegu KZU (ha) po starostnih skupinah	5
Slika 2: Povprečna velikost kmetije v standardnem prihodku (SO) v EUR po letih in starostnih skupinah nosilcev kmetijskih gospodarstev	6
Slika 3: Sektor pridelave (v %) po starostnih razredih nosilcev KMG v letu 2016	6
Slika 4: Delež nosilcev kmetijskih gospodarstev pod 35 let po spolu	8
Slika 5: Napredek pri cilju T5: Delež kmetijskih gospodarstev s poslovnim razvojnim načrtom / naložbami za mlade kmete, podprtimi s programom za razvoj podeželja glede na odobrena in glede na izplačana sredstva.....	38

